VEERTIG JAAR BEZETTING – HOE LANG NOG?



door
Ludo De Brabander
& Brigitte Herremans

MO* PAPER
nummer 7 – maart 2007
www.mo.be



MO*PAPER

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. MO*papers worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Redactieraad MO*papers: Bart Bode (Broederlijk Delen), Gerrit De Vylder (Lessius Hogeschool Antwerpen), Ann Cassiman (Departement Sociale en Culturele Antropologie, KU Leuven), Nathalie Holvoet (Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -beheer Universiteit Antwerpen), Jan Vannoppen (Vredeseilanden), Rudy De Meyer (11.11.11), Bart Horemans (Pax Christi Vlaanderen), Catherine Vuylsteke (De Morgen), Gie Goris (MO*), Lieve De Meyer (eindredactie), Emiel Vervliet (hoofdredacteur).

Ludo De Brabander is licentiaat Pers- en Communicatiewetenschappen. Hij werkt sinds 1996 bij vzw Vrede en volgt thema's als het Midden-Oosten, internationale militarisering en globalisering op de voet. Hij reist geregeld naar het Midden-Oosten en schreef daarover tal van bijdragen in tijdschriften en boeken. Daarnaast is hij redactielid van uitpers (www.uitpers.be) een e-zine voor internationale politiek en lector aan de Arteveldehogeschool, campus maatschappelijk werk, waar hij onder meer media en maatschappij en Noord-Zuidbeleid doceert.

Brigitte Herremans studeerde Oosterse Talen en Culturen en Internationale Politiek. Tijdens haar studies verbleef ze vele maanden in Israël, Palestina, Syrië en Egypte. Sinds eind 2002 is ze medewerker Midden-Oosten voor Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen. Meerdere keren per jaar reist ze naar de regio

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel

Suggesties: emiel.vervliet@mo.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het maandblad MO* en van de mondiale nieuwssite www.mo.be (i.s.m. het nieuwsagentschap IPS-Vlaanderen).

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

[inleiding]

De Israëlische bezetting van de Palestijnse gebieden duurt al veertig jaar. Sinds de eerste dag van de bezetting schendt Israël de regels van het internationale recht, met het doel zijn greep op de bezette Palestijnse gebieden te verstevigen en het Palestijnse volk te overheersen. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, is een militaire bezetting op zich niet illegaal. Een bezetting is een geoorloofde uitzonderingssituatie die eigen is aan oorlogstijd. Ze moet echter beperkt zijn in de tijd en mag zeker geen veertig jaar duren. Bovendien moet de bezettende macht, die de controle uitoefent over het bezette gebied, de regels van het oorlogsrecht respecteren. Zo moet ze instaan voor de veiligheid van de burgers en hen onder geen beding onderwerpen aan geweld. Daarnaast mag ze ook niets veranderen aan de plaatselijke instellingen en moet ze garanderen dat het civiele leven ongestoord kan plaatsvinden. Israël legde al deze regels naast zich neer en slaagde erin een bijzonder gewelddadige bezetting te creëren en in stand te houden.

Deze militaire bezetting gaat vandaag de dag voort, ook al is het Israël gelukt om haar schijnbaar te vervangen door een subtieler regime. Zoals de Palestijnse politica Hanan Ashrawi stelt, betekent autonomie dat *'de Palestijnen in de gevangenis hun eigen potje mogen koken*.'[1] Tijdens het vredesproces ging Israël door met zijn annexatiebeleid en kregen de Palestijnen een regering zonder soevereiniteit of sterke bevoegdheden. Bovendien verslechterde het leven van de Palestijnen. Dit leidde in 2000 tot een opflakkering van geweld. Het beleid van afsluiting en het extreme geweld van het leger vernielde het sociaaleconomische leven en leidde tot de huidige impasse, waarbij het vooruitzicht op een Palestijnse staat verder weg is dan ooit. Er zijn honderden gescheiden enclaves, 540 checkpoints, dagelijkse Israëlische militaire operaties, een geïsoleerde Palestijnse regering en een ongeziene interne crisis. Het slachtoffer van dat alles is de burgerbevolking. John Dugard, rapporteur van de Raad voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties, stelt dat Palestijnen hun meest elementaire rechten geschonden zien.[2] Meer dan 60% van hen leeft onder de armoedegrens.

Toch blijft de internationale gemeenschap, de grote westerse machten die zetelen in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, vasthouden aan haar evenwichtige benadering, waarbij beide partijen (bijna) evenveel verantwoordelijkheid zouden hebben. Ze gaat hiermee voorbij aan de kern van het probleem: de asymmetrie van de bezetting, waarbij één partij volgens het internationaal recht gevoelig meer verplichtingen heeft. Dat wil niet zeggen dat de Palestijnen geen aandeel hebben in het probleem. Het geweld van de Palestijnse gewapende groeperingen, de jarenlange corruptie van de voormalige regeringspartij Fatah, de mensenrechtenschendingen door de Palestijnse Autoriteit, haar autocratische en ondoorzichtige beleid, moeten in rekening worden genomen. Maar toch vormt dit niet de kern van het probleem.

Zoals de Israëlische geleerde Yeshayahu Leibowitz stelde, was de zwarte dag van de Zesdaagse Oorlog de zevende dag. Toen moest Israël beslissen wat het zou aanvangen met de Palestijnse gebieden. Dat debat is echter nooit gevoerd in de Israëlische samenleving. Lange tijd ontkende Israël dat er Palestijnen bestonden, zoals ex-premier Golda Meir dat ooit met veel verve deed. Ook toen Israël de Palestijnen als volk erkende, bleef het hen behandelen als een volk dat onderworpen moest worden. De doctrine van het zionisme, 'zoveel mogelijk land met zo weinig mogelijk Palestijnen', bleef behouden. Tijdens het vredesproces boden de Palestijnen Israël de mogelijkheid om los te breken van het verleden en te kiezen voor twee staten voor twee volkeren, maar Israël ging daar niet op in. Het kon zich niet losmaken van zijn koloniale verleden.

HET BEGIN VAN VEERTIG JAAR BEZETTING

Zelfverdediging of gebiedsuitbreiding?

De twee mijlpalen van het Israëlisch-Palestijnse conflict zijn de *Nakba* (catastrofe), de oprichting van de staat Israël in 1948, en de *Naksa* (nederlaag), de bezetting van 1967. De *Nakba* leidde tot de vernieling van meer dan 440 Palestijnse dorpen en het ontstaan van het grootste vluchtelingenprobleem ooit. Israël werd opgericht op 78% van historisch Palestina. De overige 22% van het gebied, de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, kwam respectievelijk onder Jordaanse en Egyptische controle. Na de oorlog van 1967 verkreeg Israël echter de controle over heel historisch Palestina. De Zesdaagse Oorlog bracht de zionistische droom van Groot-Israël gevaarlijk dichtbij. Gevaarlijk, want de bezetting zou Israël heel wat voordelen opleveren, maar ook de kanker van Israël worden.

De bezetting werd ingeluid door de Zesdaagse Oorlog, die zich afspeelde op de achtergrond van de Koude Oorlog en de vijandelijke relaties tussen Israël en zijn buurlanden. Een conflict hing in de lucht. In de lente van 1967 verwittigde de Sovjet-Unie zijn bondgenoot Syrië dat Israël troepen in het noorden van het land mobiliseerde en een aanval tegen Syrië voorbereidde. Of deze mobilisatie daadwerkelijk plaatsvond, is niet zeker. Maar de spanning tussen beide landen steeg. Het jaar voordien waren er grensgevechten geweest en Israël had ermee gedreigd Syrië aan te vallen als het niets deed aan de Palestijnse groeperingen die vanop zijn grondgebied opereerden. De bal ging aan het rollen. Syrië verwittigde Egypte, waarmee het een defensiepact had. Egyptische troepen rukten uit naar de Sinaïwoestijn en blokkeerden de haven van Eilat, die enkel toegankelijk was via Egyptische wateren.

Het beleg van de straat van Tiran, zoals de Egyptische agressie geboekstaafd staat, was voor Israël een brug te ver. Twee weken later, op 5 juni om 7u45 voerde de Israëlische luchtmacht een aanval uit en vernielde op één dag bijna de volledige Egyptische luchtmacht. Tegelijk lanceerden grondtroepen een aanval op de Sinaïwoestijn, die ze in twee dagen veroverden. De bondgenoten van Egypte kregen verkeerde informatie over de vernieling van de Egyptische luchtmacht. Op de middag van 5 juni vielen Syrische, Jordaanse en Iraakse luchttroepen Israël aan. Dit versloeg in enkele uren tijd de Syrische en Jordaanse luchtmacht en vernielde de Iraakse luchtbasis.[3] Op 7 juni verjoeg Israël het Jordaanse leger van de Westelijke Jordaanoever. Tegen het advies van de Verenigde Naties in, viel Israël op 9 juni Syrië aan en veroverde het de Golanhoogte.[4] Het was een betwiste beslissing, omdat bleek dat Syrië uit de oorlog wenste te blijven. Toenmalig minister van defensie Moshe Dayan gaf later zijn fout toe en verklaarde dat hij zich had laten opjutten door de lobby van de kibboetsen. '*Zij waren niet uit op veiligheid, maar eerder op het land van de Golanhoogte*.'[5]

De oorlog eindigde op 10 juni en was een grote militaire overwinning voor Israël. Op 6 dagen tijd versloeg het niet alleen de Arabische legers, maar bovendien veroverde het de Sinaïwoestijn, de Golanhoogte, de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever met Oost-Jeruzalem. Volgens sommige bronnen lag de uitkomst van de oorlog niet op voorhand vast en hadden de Arabische legers Israël evengoed kunnen verslaan. Andere bronnen stellen dat het van meet af aan duidelijk was dat Israël de Arabische legers aankon. Het had de oorlog niet uit zelfverdediging gelanceerd, maar enkel en alleen om zijn grondgebied uit te breiden. De waarheid ligt ergens in het midden.

Israëlische politici zoals Rabin gaven later toe dat Israël wist dat de Arabische landen niet zouden aanvallen. Bovendien wisten ze dat Israëls bestaan niet bedreigd werd. Menachem Begin ging er prat op dat de militaire leiders zegezeker waren voor ze ten oorlog trokken. De CIA had in een rapport gesteld dat Israël een oorlog tegen de Arabische legers in een week zou winnen, wie er ook als eerste aanviel.[6] Israëlische leiders hadden aangegeven dat Israël zijn grenzen moest uitbreiden. Het bleef een grote frustratie dat Israël in de oorlog van 1948 Oost-Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever – voor Israël Judea en Samaria – niet had kunnen veroveren. De historicus Avi Shlaim betwist dat Israël ten strijde trok voor territoriale veroveringen. '*De Zesdaagse Oorlog was een defensieve oorlog. Hij werd door Israël gestart om zijn veiligheid te garanderen, niet om zijn grondgebied uit te breiden. De belangrijkste vijand was Egypte. De voornaamste doelstellingen waren het heropenen van de straat van Tiran, het vernielen van het Egyptische leger in de Sinaïwoestijn en het herstel van de afschrikkingkracht van het Israëlische leger. De regering had geen politieke of territoriale doelen voor ogen toen ze het leger de opdracht gaf om aan te vallen.*'[7] '*Ze was intern verdeeld: wilde eerst één front met Egypte, werd meegesleurd in een tweede front met de Westelijke Jordaanoever, en dan uiteindelijk in een derde front met Syrië. Het enige wat ze niet had, was een masterplan voor territoriale aanwinsten. De territoriale doelstellingen werden pas gedefinieerd als respons op de ontwikkelingen op het terrein.*'[8]

De overwinning luidde een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van Israël in en heropende de discussie over het grondgebied. Voor veel zionisten kon de doelstelling van het zionisme, de oprichting van een Joodse staat, bereikt worden binnen de wapenstilstandsgrenzen van 1949: de grens met de Gazastrook en de grens met de Westelijke Jordaanoever, de zogenaamde Groene Lijn. Maar nu had Israël de controle over heel het grondgebied van historisch Palestina of *Eretz Isra'il,* het land dat God aan Abraham had beloofd. Hoe moest het hiermee omgaan? Over Oost-Jeruzalem bestond een consensus: dit hoorde bij Israël en zou niet aan Jordanië worden teruggeven. Ondanks protest van de internationale gemeenschap annexeerde Israël het na de oorlog. In 1981 zou Israël Jeruzalem ook tot zijn 'eeuwige en ondeelbare hoofdstad' uitroepen. Over wat er met de rest van de Westelijke Jordaanoever moest gebeuren, bestond discussie.

Op 19 juni formuleerden de Israëlische leiders een voorstel om de Golanhoogte, de Sinaïwoestijn en de Gazastrook terug te geven. Volgens sommige historici trokken ze dit voorstel op 30 oktober terug na de top van Khartoem, waar de Arabische landen drie keer neen hadden gezegd: neen tegen vrede, tegen de erkenning van Israël en tegen onderhandelingen met Israël.[9] De Israëlische historicus Avi Schlaim stelt echter dat de Arabische landen nooit inzage kregen in het voorstel, dat snel geaborteerd werd door politieke en militaire leiders die het land wilden houden. Volgens Schlaim verwijzen de drie 'neens' naar 'neen' tegen een formeel vredesakkoord, maar niet tegen vrede; 'neen' tegen de jure erkenning van Israël, maar niet tegen het de facto aanvaarden van zijn bestaan als staat en 'neen' tegen directe onderhandelingen, maar niet tegen bemiddeling via derden.[10]

Wat er ook van zij, in juli startten de plannen voor de bouw van nederzettingen in het veroverde gebied en Israëlische politici dachten verder na over een regeling voor de Westelijke Jordaanoever. Over de Gazastrook werd zelfs niet gesproken, omdat het gebied strategisch noch ideologisch enige waarde had. De annexatie van de Westelijke Jordaanoever was niet wenselijk, omdat grote aantallen Palestijnen dan in de Joodse staat moesten worden geabsorbeerd. Teruggave van het gebied aan Jordanië zonder

Oost-Jeruzalem stootte op verzet bij de Jordaanse koning Hussein en de Palestijnen. Een ander plan was dat van de Israëlische minister Yigal Allon, dat voorzag dat de Palestijnen beperkte autonomie zouden krijgen. Volgens het Allonplan zou Israël Oost-Jeruzalem, de Jordaanvallei en de woestijn van Judea behouden en in dit gebied nederzettingen bouwen. Dit plan komt aardig dicht bij de realiteit van vandaag.

De militaire bezetting werd een status quo

De oorlog van 1967 zorgde voor een tweede massale exodus van de Palestijnen. Velen werden opnieuw vluchteling, nadat ze in de oorlog van 1948 gevlucht waren naar wat vandaag bekend staat als de Palestijnse gebieden: de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Het leger zou de eerste weken na de oorlog meer dan 400.000 Palestijnen verdrijven en verhinderen terug te keren naar hun huizen. Het Israëlische leger verwoestte ook huizen en dorpen, zowel op de Golanhoogte als in de Palestijnse gebieden. De Palestijnen die bleven, kwamen onder militaire bezetting te staan.[11]

De internationale gemeenschap veroordeelde deze bezetting onmiddellijk na de afloop van de oorlog. De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties stemde resolutie 242, waarin Israël werd opgeroepen zich terug te trekken uit (de) gebieden die het had bezet tijdens de oorlog. Deze resolutie lag later ook aan de basis aan het principe van 'land voor vrede' in de vredesakkoorden. In ruil voor de terugtrekking uit de Palestijnse gebieden, 22% van historisch Palestina, zou Israël vrede en erkenning krijgen. Sinds 1967 vecht Israël aan dat het zich moet terugtrekken uit de volledige bezette gebieden, omdat de Engelse tekst gewag maakt van 'gebieden'. In de Franse versie is sprake van 'de gebieden'. Deze semantische discussie verandert niets aan de kern van de zaak. Volgens het internationaal recht is de annexatie van gebied door middel van agressie illegaal. Daarom moet Israël zich terugtrekken uit alle gebieden die het heeft bezet, tot achter de Groene Lijn. Vanuit Israëlisch perspectief is een volledige terugtrekking om strategische en ideologische redenen niet mogelijk en niet wenselijk.

Toch zijn de meningen binnen Israël verdeeld. Wijlen Yeshayahu Leibovitz, een van de meest gerespecteerde geleerden, waarschuwde er altijd voor dat de bezetting Israël perverteerde. De vraag was wat Israël moest doen met de inwoners van de bezette gebieden. Het wilde hun geen gelijke rechten geven en dus restte er maar één oplossing: hen onderdrukken. Voormalig kabinetssecretaris Aryeh Na'or was, in een gesprek met professor Leibowitz, niet mals in zijn oordeel over Israëls militaire bezetting. '*Ten gevolge van de militaire spanning en de crises en de oorlogen is het grondgebied van de staat uitgebreid en zijn Judea en Samaria en Gaza tegenwoordig in onze handen, maar die gebieden zijn niet leeg. Sinds de Zesdaagse Oorlog staan die gebieden onder militair bestuur. Militair bestuur is volgens de definitie een middel dat bij oorlog hoort: een bestuurlijk apparaat dat door het bezettende leger wordt opgelegd aan de bewoners van het gebied dat het tegen hun wil heeft veroverd. Uiteraard is dit een tijdelijke regeling. Maar de tijdelijke regeling is langzamerhand overgegaan in een soort status quo die heel moeilijk te veranderen is. En wat betekent dat?*'[12] Het betekent dat de Palestijnen aan de andere kant van de Groene Lijn al veertig jaar aan een meedogenloze bezetting worden onderworpen.

Volgens het internationaal humanitair recht, dat de bescherming van burgers ten tijde van oorlog garandeert, is gebied bezet wanneer het onder het gezag van een vijandelijk leger wordt geplaatst. Deze situatie is niet illegaal op zich, zolang de regels van het internationaal humanitair recht of het oorlogsrecht worden gerespecteerd. Een bezettende macht moet instaan voor onder meer de bescherming van de

burgerbevolking en hun een minimum van rechten en voorzieningen bieden. De burgers moeten te allen tijde beschermd worden en mogen onder geen beding aan geweld worden blootgesteld. Een bezetting moet ook tijdelijk zijn. De bezettende macht mag de administratie van het land niet wijzigen of de instellingen vernielen. Burgers van de bezettende macht mogen niet naar bezet gebied worden overgebracht. Dit zijn enkele van de basisregels van het oorlogsrecht of het *jus in bello*, zoals onder meer vastgelegd in de Vierde Conventie van Genéve van 1949.[13]

Het probleem is dat Israël de toepassing van het internationaal humanitair recht op de Palestijnse gebieden betwist en stelt dat het hier niet door deze regels gebonden is, omdat de Palestijnse gebieden aan de vooravond van de bezetting geen soevereine staat waren. Israël stelt dat het wettelijk niet zou gebonden zijn door de Vierde Conventie van Genève, maar dat het zich daar feitelijk toch toe verbindt. Geen van beide beweringen klopt. Als bezettende macht moet Israël het oorlogsrecht respecteren en het doet dit niet. Integendeel, gedurende de vier decennia van bezetting heeft het de Palestijnse burgerbevolking blootgesteld aan extreem geweld, stelselmatig de structuur en instellingen van de maatschappij vernield, land in beslag genomen en nederzettingen gebouwd.



DE KOLONISATIE VAN DE PALESTIJNSE GEBIEDEN

Nederzettingen: de pijler van de kolonisatie

Op basis van het Allonplan startte Israël in september 1967 met de bouw van de eerste nederzetting, Kfar Etzion, bij Hebron. Om de nederzettingenbouw te rechtvaardigheden, werd zowel verwezen naar de bijbel als naar Israëls veiligheid. Bij een Arabische aanval zou Israël zich beter kunnen verdedigen en bovendien kon het zo de Palestijnen controleren. Maar ook het bijbelse recht op 'Judea en Samaria' speelde mee. Voor veel joodse[14] gelovigen was de overwinning tijdens de Zesdaagse Oorlog een teken van God, dat bevestigde dat Israël (hier Groot-Israël, met de Palestijnse gebieden erbij) het beloofde land is dat God aan het Joodse volk had gegeven. Het religieuze nationalisme nam toe. Er ontstonden nieuwe bewegingen zoals *Gush Emounim*, het blok der gelovigen, die pleitten voor de inbeslagname en kolonisatie van Palestijns land.

Tot 1974 beperkte de nederzettingenbouw zich voornamelijk tot Hebron, de Jordaanvallei en de Sinaïwoestijn. Na 1974 kregen de kolonistengroeperingen meer macht en gingen zij de nederzettingenbouw leiden, met de steun van zowel de rechtse Likoedpartij als de Arbeiderspartij. Zo introduceerde de Likoedregering in 1981 het Droblessplan, genoemd naar het hoofd van de wereldwijde zionistische organisatie. Dit plan had de bedoeling zoveel mogelijk nederzettingen te verspreiden over de Palestijnse dorpen en steden, om de Palestijnse gebieden op te delen. Vanaf dat moment was de nederzettingenbouw een middel in het Israëlische beleid van controle en annexatie van Palestijns land.[15] Zoals Israëlisch vredesactivist Jeff Halper het uitdrukt, bestaat het doel van Israël erin 'zoveel mogelijk land te verkrijgen met zo weinig mogelijk Palestijnen.' Hiervoor heeft Israël op grote schaal Palestijns land geannexeerd.

In de loop van de bezetting zou Israël de controle verwerven over meer dan 50% van de Westelijke Jordaanoever en 40% van de Gazastrook. Het bouwde 152 nederzettingen, die zijn erkend door het ministerie van Binnenlandse zaken. Daarnaast zijn er nog tientallen 'buitenposten' of zogenaamde illegale nederzettingen, die niet erkend worden door het ministerie en die zelfs volgens het Israëlische recht illegaal zijn.[16] In 2005 verscheen er een ophefmakend rapport van de Israëlische onderzoeksrechter Talya Sasson waaruit bleek dat de regering haar steun verleende aan de bouw van deze buitenposten. Volgens het internationale recht zijn alle nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden illegaal. Momenteel wonen er 450.000 Israëlische kolonisten in 135 nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever en in Oost-Jeruzalem. In augustus 2005 ontmantelde Israël de nederzettingen in de Gazastrook en haalde het de 8.000 kolonisten die er woonden weg. Het was voor Israël te duur om de veiligheid van de kolonisten, te midden van 1.500 000 Palestijnen, te garanderen.

Om Israëlische gezinnen naar de nederzettingen te lokken, kent de regering premies en belastingvoordelen toe. De meeste grote nederzettingenblokken bevinden zich dicht bij de Groene Lijn, maar toch liggen de prijzen er gevoelig lager dan in Israël. De nederzettingenwegen of *bypass roads* verbinden de nederzettingen met Israël en met elkaar. Op die manier komen de kolonisten niet in contact met Palestijnen. De kolonisten zijn burgers van Israël en vallen in tegenstelling tot de Palestijnen onder het Israëlische rechtssysteem. Zo creëerde Israël over de Groene Lijn een situatie van

segregatie en discriminatie. De kolonisten genieten dezelfde rechten als alle Israëlische burgers: bewegingsvrijheid, sociale zekerheid, toegang tot diensten. De Palestijnen die vlak bij de nederzettingen wonen, hebben quasi geen bewegingsvrijheid.[17] Om dit regime, dat uniek is in de wereld, in stand te houden schendt Israël op grote schaal de mensenrechten van de Palestijnen.

Het vredesproces: voorzetting van de bezetting maar met andere methodes

In 1987 kwamen de Palestijnen in opstand tegen de Israëlische bezetting, tijdens de eerste intifada ('van zich afschudden' in het Arabisch). Alle politieke partijen, het middenveld, maar ook gewone burgers schaarden zich achter deze grotendeels geweldloze opstand die tot doel had de bezetter te verdrijven. Palestijnen boycotten Israëlische producten, weigerden in Israël te gaan werken en betaalden geen belastingen. Maar jongeren gooiden ook met stenen naar het Israëlische leger en de Israëlische soldaten hadden de opdracht om de botten van de jongeren te breken met diezelfde stenen, om zo de opstand in de kiem te smoren. Dit lukte echter niet en de internationale publieke opinie kreeg een ander beeld van de Israëlisch-Palestijnse kwestie, waardoor Israël voor het eerst onder druk kwam te staan. In 1988 zette de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO een grote stap en zwoer ze de militaire strijd tegen Israël af. De PLO riep de oprichting van de Palestijnse staat op 22% van historisch Palestina uit, wat de facto neerkwam op een erkenning van Israël. Deze veranderingen zouden de aanleiding vormen voor het vredesproces dat in de jaren negentig van start ging.

Ondanks het vredesproces, of dankzij het vredesproces zoals kwatongen beweren, ging Israël door met het beleid van het creëren van voldongen feiten op het terrein. Tijdens het Osloproces dat in 1993 startte, ondertekenden beide partijen een principeverklaring over interim-akkoorden die geleidelijk aan zouden leiden naar Palestijnse autonomie, op basis van het principe van 'land voor vrede'. Na een periode van vijf jaar beperkte autonomie, met de pas opgerichte Palestijnse Autoriteit als regering, zou er een Palestijnse staat komen. Het Israëlische leger zou zich geleidelijk aan terugtrekken uit de Palestijnse steden, maar het behield de controle over de grenzen en de nederzettingen. Hiervoor werden de Palestijnse gebieden opgedeeld in drie zones: A (de grote Palestijnse steden, waar de Palestijnse Autoriteit bevoegd is voor veiligheid en administratie), zone B (waar Israël bevoegd is voor veiligheid en de Palestijnse Autoriteit voor de administratie) en zone C (onder volledige Israëlische controle). Meer dan 40% van de Palestijnse gebieden werd als zone C gecatalogeerd.

De opdeling van de Palestijnse gebieden in drie zones bood Israël de mogelijkheid om zich terug te trekken uit de dichtbevolkte Palestijnse steden en toch zijn controle over het grondgebied te behouden. Israël wou vrede, maar ook land. Het wilde zich tevens afscheiden van de Palestijnen en kon dit doen via het beleid van interne en externe afsluiting. Israël ging door met de uitbouw van de infrastructuur voor de kolonisten in de Palestijnse gebieden en bleef de Palestijnen de toegang tot hun land en water ontzeggen. Het vredesproces ging ervan uit dat beide partijen bereid waren om tot een oplossing te komen. Maar de internationale gemeenschap dwong Israël niet om de effectieve controle over de Palestijnse gebieden op te geven, omdat ze veronderstelde dat Israël zou meewerken en het beter was om geen druk uit te oefenen. Ze ondernam niets om Israël te dwingen tot respect voor zijn internationale verplichtingen en bij de

vredesplannen werd getolereerd dat Israël de discussie over de heikele punten Jeruzalem, de nederzettingen en de vluchtelingen uit de weg ging.

De oprichting van de Palestijnse Autoriteit verloste Israël ook van een aantal verplichtingen als bezettende macht. Israël droeg die verplichtingen, zoals het voorzien van basisdiensten voor de Palestijnse burgers, over aan de Palestijnse regering. In het verleden had Israël altijd geweigerd om deze verantwoordelijkheden op te nemen. Lokale ngo's en internationale organisaties zorgden hiervoor. Maar nu voelde Israël zich ook verlost van de internationale druk. Alles wat fout liep, werd in de schoenen van de Palestijnse Autoriteit geschoven. Het probleem was echter dat die geen soevereiniteit kreeg en haar verplichtingen niet kon waarmaken. Zelfs al was de overheid verantwoordelijk voor de burgerlijke en economische zaken van 93% van de Palestijnen (uitgezonderd in Oost-Jeruzalem), ze had geen soevereine controle over het land. Bovendien startte Israël in de jaren negentig ook het afsluitingsbeleid, waarbij het de Palestijnse gebieden voor het eerst afgrendelde van Israël en ze ook intern afsloot, via checkpoints. Dit zou nefaste gevolgen hebben voor de Palestijnse bevolking, voor wie het vredesproces een periode van economische crisis inluidde.

De opeenvolgende vredesakkoorden en -onderhandelingen, van Oslo in 1993 tot Camp David in 2000, hielden weinig rekening met de situatie op het terrein. Met zo weinig controle en bevoegdheid over het gebied, kon de Palestijnse Autoriteit niet anders dan falen, terwijl Israël zijn greep versterkte over de rest van het gebied. Volgens *the Foundation for Middle East Peace* verdubbelde het aantal kolonisten sinds 1993.[18] Om Israël niet voor het hoofd te stoten, werden de heikele kwesties uitgesteld tot de finale statusonderhandelingen. Die kwamen er nooit. De vredesakkoorden gingen uit van resolutie 242 van de Veiligheidsraad, maar Israël gaf daar een andere invulling aan. In plaats van 'land voor vrede' wou het 'veiligheid voor vrede', waarbij het zich zou terugtrekken op basis van zijn veiligheidsoverwegingen.[19] In plaats van terug te trekken, creëerde Israël veeleer een 'matrix van controle' via maatregelen als de nederzettingenexpansie, de nederzettingenwegen en het aan banden leggen van de bewegingsvrijheid van de Palestijnen.[20]

Bantoestanisering van de Palestijnse gebieden

Het proces van fragmentatie startte al tijdens het vredesproces, maar sinds de tweede intifada is een militaire topografie het beeld gaan bepalen. Sinds 2000 is de Westelijke Jordaanoever opgedeeld in een verzameling ontelbare enclaves, net als in de Gazastrook, maar dan kleiner. Volgens Amira Hass, een Joodse journaliste die in de bezette gebieden woont, '*zijn het gebarricadeerde gemeenschappen waar het verboden is om binnen te komen of buiten te gaan, of waarbij dit alleen is toegestaan op oordeel van de Israëlische militaire officieren, op bevelen en beslissingen van de Israëlische regering. Betonblokken, diepe greppels, zandbarricades, soms op afstand versterkt door een Israëlische tank of een gewapende jeep met goed bewapende soldaten. Deze wegblokkades, die de wegen van de ene Palestijnse gemeenschap naar de andere blokkeren, zijn een markering in het landschap geworden. Dit is de "interne afsluiting" die Palestijnen hun bewegingsvrijheid tussen verschillende gemeenschappen ontneemt*.'

'*De onderlinge afhankelijkheid van Palestijnse dorpen en steden als het gaat om werk en medische behandeling, scholing, familieleven en handel, dwong de mensen om de afsluiting dag in dag uit te trotseren. Lange afstanden worden te voet afgelegd, mensen mijden de blokkades, verschuilen zich voor schietende militaire patrouilles, beklimmen bergen en dalen af naar*

valleien, maken omwegen van vijftig kilometer, stappen om de tien kilometer over op een andere vorm van openbaar vervoer om uiteindelijk een bestemming te bereiken waarvoor ze vroeger niet meer dan een kwartiertje hoefden te rijden. Hoe meer uitwegen ze zoeken, hoe meer het systeem wordt geperfectioneerd. Sommige dorpen en steden worden ook wel met hekken afgesloten. De soldaten zijn in het bezit van de sleutels. Rond sommige steden, of delen ervan, zijn hekken van prikkeldraad aangebracht. '[21]

De afsluiting van de Palestijnse gebieden was de eerste stap. Daarna volgde het verbod voor de Palestijnen om de grote wegen en de nederzettingswegen te gebruiken. Die worden voornamelijk gebruikt door Israëlische kolonisten. De Israëlische mensenrechtenorganisatie B'tselem maakt gewag van 'steriele wegen', omdat ze nauwelijks gebruikt mogen worden door Palestijnse voertuigen, die een andere nummerplaat hebben dan de Israëlische voertuigen. De Palestijnen moeten secundaire wegen gebruiken, vaak niet meer dan een aardeweg. Die wegen leiden meestal ook niet ver, door de wegversperringen en obstakels. Sinds 2000 heeft de ezel daarom opnieuw opgang gemaakt als transportmiddel.

De Muur, het grootste Israëlische bouwproject ooit, drijft de afsluiting van de Palestijnse gebieden op de spits. De kost wordt geschat op 1 miljoen dollar per km. Israël begon in juni 2002 met de bouw van het 'veiligheidshek', om zijn burgers te beschermen tegen de aanslagen van Palestijnse gewapende groeperingen. De Muur wordt echter pal in Palestijns gebied gebouwd en is nu 300 kilometer lang. Eenmaal voltooid zal hij meer dan 650 kilometer lang zijn. Dat is twee keer de lengte van de Groene Lijn. Ongeveer 80% van de voorgestelde route zal zich in Palestijns gebied bevinden. Meer dan 85.000 hectare Palestijnse grond ligt achter de Muur of wordt ingesloten, waaronder olijfboomgaarden, velden voor gewassen, weidegrond. Zo zullen 300.000 boeren van hun land gescheiden worden. Meer dan 240.000 Palestijnen zitten gevangen tussen de Muur en de Groene Lijn. De Muur stelt Israël in staat om nederzettingen in te lijven en te beschermen. Eenmaal klaar kan hij tot 40% van de Westelijke Jordaanoever afsnijden van de Palestijnen.[22]

In 2004 veroordeelde het Internationaal Gerechtshof in Den Haag de bouw van de Muur in Palestijns gebied en eiste het hof dat Israël de gebouwde delen zou afbreken. In juni 2004, vlak voor het advies van het Internationaal Gerechtshof uitkwam, deed het Israëlische Hooggerechtshof een uitspraak over de Muur en bepaalde dat sommige delen zouden moeten worden afgebroken omdat de schade aan de Palestijnen disproportioneel groot is. Problematisch is wel dat het Israëlische Hooggerechtshof geen uitspraak deed over de illegaliteit van de Muur in bezet gebied, de kern van het probleem. Net als de rest van het Israëlische establishment beschouwt het hof Israëlische acties in de Palestijnse gebieden niet als illegaal. Israël verwerpt dan ook het advies van het Internationaal Gerechtshof. Hiermee zal het de tweestatenoplossing onmogelijk maken.

De sluipende annexatie van Oost-Jeruzalem

Vooral in Jeruzalem is de onomkeerbaarheid van de bezetting zorgwekkend. Volgens het VN-verdeelplan van 1947 kreeg Jeruzalem een internationale status. De oorlog van 1948 verdeelde de stad echter in twee, tussen Jordanië en Israël, dat van West-Jeruzalem zijn hoofdstad maakte. In de oorlog van 1967 annexeerde Israël Oost-Jeruzalem. Ondanks de veroordeling van de internationale gemeenschap voert Israël daar sindsdien een beleid van 'judaïsering'. Volgens de mensenrechtenorganisatie

B'tselem is het de bedoeling om in Oost-Jeruzalem een demografische en geografische situatie te creëren die Israëls greep op de stad versterkt en het onmogelijk maakt dat Oost-Jeruzalem de hoofdstad van de Palestijnse staat zou worden. Israël streeft ernaar het aantal Israëlische inwoners in de stad te vergroten en het aantal Palestijnse inwoners te beperken. Eind 2002 telde Jeruzalem 680.400 inwoners. Hiervan waren 67% Israëli's en 33% Palestijnen. Het doel is dit demografische evenwicht te behouden: 30% Palestijnen en 70% Israëli's.[23] Hiertoe ontwikkelde Israël verschillende methodes.

Historisch bekeken bestaat de eerste methode in gebiedsuitbreiding en annexatie van land. De oppervlakte van de oude stad bedraagt maar één vierkante kilometer. Vóór 1967 bedroeg de totale oppervlakte van Oost-Jeruzalem, met de oude stad en de Palestijnse wijken, zes vierkante kilometer. In 1967 annexeerde Israël 64 vierkante kilometer land van 28 Palestijnse dorpen op de Westelijke Jordaanoever en breidde daarmee de gemeentegrenzen uit. Zo creëerde het Groot-Jeruzalem.[24] De bouw van de Muur stemt overeen met deze door Israël vastgelegde grenzen. In het geannexeerde Palestijnse gebied heeft Israël groene zones gecreëerd en de ontwikkeling van zones waar Palestijnen wonen, bevroren. Het is quasi onmogelijk om er een bouwvergunning te krijgen. Daarom bouwen veel Palestijnen illegaal, waarna de gemeente hun huizen weer afbreekt. [25]

Een tweede instrument om het demografisch evenwicht te behouden is de bouw van nederzettingen. In en rond Oost-Jeruzalem worden nederzettingen gebouwd om de stad zoveel mogelijk af te sluiten van de Westelijke Jordaanoever. De nederzettingen rond Jeruzalem worden in twee cirkels gebouwd: binnen de, door Israël vastgelegde maar internationaal niet erkende gemeentegrenzen en daarbuiten. Het is de bedoeling om het uitgebreide Jeruzalem of Groot-Jeruzalem te scheiden van het noorden en van het zuiden van de Westelijke Jordaanoever. De Muur wordt tevens in twee cirkels opgetrokken en stelt de nederzettingen in staat om aanzienlijk uit te breiden. De meest oostelijke nederzetting, Ma'ale Adumim, snijdt de Westelijke Jordaanoever in twee en wordt steeds groter. De Muur sluit ook de befaamde E1-zone in, de laatste niet-ontwikkelde of bebouwde zone rond Jeruzalem. Ondanks internationaal protest startte Israël hier in 2005 de bouw van een politiebureau en zal het gebied worden volgebouwd met duizenden huizen. Op die manier is de omsingeling van Oost-Jeruzalem compleet.

De uitbouw van het Israëlische wegennet, het derde instrument, hangt nauw samen met de nederzettingenexpansie. De viervakswegen ontwrichten de Palestijnse gebieden en delen ze op in kleine stukken. Israël breidt de wegen uit om de nederzettingen nog beter met Jeruzalem te verbinden. Het bouwt zelfs een felomstreden tramlijn waardoor de kolonisten in een mum van tijd in Jeruzalem kunnen staan. Palestijnen mogen geen gebruik maken van de wegen. Om van Bethlehem naar Ramallah te gaan, in vogelvlucht een half uur reizen, moeten ze een omweg maken via de 'vallei van de hel', een reis langs een smalle weg die twee uur duurt.

De infiltratie in de oude stad is het vierde instrument. '*Voor de kolonisten is Jeruzalem een ui, het beste zit vanbinnen'*, stelt Meir Margalit van de Israëlische organisatie Ir Amim.[26] Kolonisten hebben het gemunt op de oude stad en kopen voor veel geld Palestijnse huizen op. Ook archeologie wordt hiervoor aangewend. Zo streeft de extremistische Israëlisch-Amerikaanse organisatie El Ad ernaar de historische Joodse aanwezigheid in de stad aan te tonen en financiert ze hiervoor opgravingen en de aankoop van Palestijnse huizen. In het dorpje Silwan voert de organisatie een agressief

kolonisatiebeleid omdat koning David hier in 1000 voor Christus zijn intrede in de stad zou hebben gedaan. In februari jongstleden bleek nog maar eens hoe archeologie misbruikt wordt ten voordele van de Israëlische controle over de oude stad met de controverse over de heraanleg van een brug naar *Haram as-Sharif* of het Tempelplein. Eerst en vooral had Israël hierover overleg moeten plegen met de bevoegde Palestijnse instanties. Bovendien zijn de opgravingen en reconstructies die nu rondom het plein gebeuren, een provocatie aan het adres van de Palestijnen, die moeten begrijpen dat ze nooit soevereiniteit over het plein zullen krijgen.

Tot slot weert Israël Palestijnen uit Oost-Jeruzalem en scheidt het hen af van hun politieke, economische en culturele hoofdstad. Gelovigen kunnen niet meer naar de heilige plaatsen in de oude stad, tenzij ze 45 jaar zijn. Het verblijfsrecht van de Palestijnse inwoners van Oost-Jeruzalem kan ook worden ingetrokken. Zij hebben niet het Israëlische staatsburgerschap maar genieten residentierecht, in de vorm van een blauw pasje dat hun in tegenstelling tot andere Palestijnen het recht geeft om te stemmen, zich vrij te verplaatsen en dat tevens toegang verleent tot de sociale zekerheid. Israël kan dit residentierecht intrekken als Palestijnen het 'centrum van hun leven' verplaatsen door bijvoorbeeld naar het buitenland te gaan.[27] Het stadsbestuur discrimineert hen ook op budgettair vlak, hoewel ze dezelfde taksen betalen. De Palestijnen, die meer dan 30% van de bevolking in Jeruzalem uitmaken, krijgen slechts 8,5% van het budget toegewezen.[28]



GEVOLGEN VOOR DE PALESTIJNEN

Een 'on-ontwikkelde' economie

Sinds het begin van de bezetting fnuikt Israël het politieke en maatschappelijke leven in de Palestijnse gebieden. Zo was het vóór het vredesproces voor Palestijnen verboden om bijeen te komen en politieke activiteiten te beleggen. De eerste intifada had echter een zeer emanciperende uitwerking op de samenleving. Voor de Palestijnen was het niet enkel een strijd tegen de bezetting, maar ook een strijd voor de samenleving die ze wilden. De aanhoudende bezetting, het falen van het vredesproces en de Palestijnse staatsopbouw heeft echter een hypotheek op het democratiseringsproces gelegd.

Met het beleid van afsluiting startte de 'stille vernieling', een term die de Wereldbank gebruikt voor de verwoestende economische, sociale en psychologische effecten. Sara Roy, dé experte over de Palestijnse economie, beschrijft in haar werk hoe het proces van Israëlische controle over de Palestijnse gebieden en afsluiting leidde tot de 'on-ontwikkeling' van de Palestijnse economie. Het Osloproces luidde voor de Palestijnen een periode van economische regressie in. Volgens Roy trad er een verschuiving op in het Israëlische beleid. *'Israël besloot zijn pijlen te richten op de economie, veeleer dan de Palestijnen militair te onderdrukken, zoals tijdens de intifada. Shimon Peres gaf de aanzet in 1991. Toen Palestijnen Israëlische burgers in Tel Aviv begonnen aan te vallen, besloot hij de Palestijnse gebieden af te sluiten. Vóór het vredesproces werkten heel wat Palestijnse arbeiders in Israël, maar vanaf dat moment werden ze geweerd en vervangen door arbeiders uit andere landen.'* [29]

Sinds het vredesproces is de Palestijnse economie er slechter aan toe dan aan het begin van de bezetting. De post-Osloperiode wordt gekenmerkt door het behoud van de vroegere structuren van afhankelijkheid en het gebrek aan economische kansen en bovendien werden ook nieuwe maatregelen ingevoerd die de economie nog verder ondermijnden, zoals de afsluiting. Tijdens het vredesproces bleven de economische funderingen van de bezetting intact, zoals ook bleek uit het legale kader voor de economie, het Protocol van Parijs. Dit protocol stond Israël toe om militair recht op de Palestijnse gebieden toe te passen, de voornaamste productiefactoren te behouden – land, water, arbeid en kapitaal – en controle uit te oefenen over de grenzen. Het economische protocol gaf de Palestijnse Autoriteit niet de nodige middelen voor economische groei, maar stelde Israël in staat controle uit te oefenen over de Palestijnse economie. Israël behield de controle over de Palestijnse internationale handel en de interne beweging in de Palestijnse gebieden.[30]

Het afsluitingsbeleid zou de grootste impact hebben op de Palestijnse economie, zoals ook de Wereldbank in verschillende rapporten beschrijft. Ten eerste steeg de werkloosheid dramatisch, aangezien arbeiders hun baan in Israël verloren. Ten tweede stortte de Palestijnse markt in elkaar, omdat goederen niet meer geleverd konden worden door de vestiging van checkpoints, omdat waren verloren gingen aan de checkpoints en de aanvoer van grondstoffen werd gehinderd. Palestijnse zakenlui raakten gedemotiveerd en spitsen zich nu meer en meer toe op de productie van goedkopere goederen die veeleer bestemd zijn voor lokaal gebruik dan voor de export. Er was ook een teruggang naar traditionele sectoren.[31] Ten derde nam de armoede toe, vooral in de volledig geïsoleerde Gazastrook. Hierdoor trad een verandering op in het

huishoudbudget en de uitgaven. Palestijnse gezinnen gingen meer geld besteden aan voedsel en wonen en er bleef weinig geld over voor gezondheid en onderwijs.

De negatieve impact van het Osloproces op de Palestijnse economie was groot. De toch al zwakke economie is sinds 2000 vrijwel volledig ingestort. De sociaaleconomische achteruitgang is vooral te wijten aan het meer extreme geweld van het Israëlische leger, de grootschalige vernielingen van de infrastructuur, de nederzettingenexpansie en de Muur. De Palestijnen worden steeds meer geconfronteerd met armoede en de humanitaire situatie is rampzalig. De internationale boycot van de Palestijnse regering als reactie op de verkiezingsoverwinning van Hamas in januari 2006 heeft de situatie nog verergerd. Volgens Sara Roy is '*de algehele vernieling niet nieuw, er is al zeven jaar afsluiting. Maar nu hebben we te maken met de grootste recessie sinds 1967. Meer en meer Palestijnen zijn afhankelijk van voedselbedeling. Momenteel doen 1,6 miljoen Palestijnen een beroep op voedselhulp. Dat is tien maal meer dan voor 2000*.' [32]

Een failed state?

Ook politiek en sociaal laten de gevolgen van de aanhoudende bezetting zich voelen. Het maatschappelijke leven lijkt uiteen te vallen. Eigenaardig genoeg wordt de Palestijnse maatschappij nu gekenmerkt door de afwezigheid van een nationalistische ideologie. De fragmentatie heeft het accent doen verschuiven van staatsopbouw naar overleven. '*Vroeger droomde ik van een eigen staat in de Gazastrook en op de Westelijke Jordaanoever, nu droom ik ervan hier te ontsnappen*', getuigt een Palestijnse boer aan Sara Roy. Bij de start van het vredesproces dachten de Palestijnen dat een onafhankelijke, maar ook democratische staat in het verschiet lag. Nu heerst het gevoel dat de oprichting van een Palestijnse staat onmogelijk is. Het leiderschap is vooral bekommerd om het behoud of in het geval van Fatah het terugwinnen van de politieke controle. De ontgoocheling in de politiek heeft verschillende gevolgen, zoals de uitholling van de Palestijnse basisstructuren, de toenemende militarisering en de steun aan gewapende groeperingen.

De oprichting van de Palestijnse Autoriteit in 1994 bracht corruptie, een logge bureaucratie en machtsconcentratie met zich mee.[33] Dit stond in schril contrast met het pluralisme en het dynamisme van de eerste intifada. Tijdens de directe Israëlische overheersing leden alle Palestijnen onder de bezetting en verzetten ze zich er collectief tegen. Maar met de terugkeer van Arafat kwam een systeem van patronage tot stand en bovendien creëerde hij een zeer repressief beleid, dat werd gekenmerkt door het bestaan van verschillende veiligheidsdiensten. Volgens Edward Said, Palestijns-Amerikaans literatuurwetenschapper en voorvechter van de Palestijnse zaak, had de Palestijnse regering niet zozeer de functie om het welzijn van de Palestijnse burgerbevolking te bevorderen, maar wel de veiligheid van Israël te garanderen.[34] De Palestijnen associeerden hun leiders met onderdrukking en corruptie. '*Alsof we nog niet genoeg hebben met de bezetting, worden we ook nog eens onderdrukt door onze leiders*.'[35]

De Palestijnse Autoriteit slaagde er niet om haar verplichtingen na te leven en bij de vredesonderhandelingen met Israël iets uit de brand te slepen voor de Palestijnse bevolking. Haar ondermaatse prestaties en de afwezigheid van een rechtsstaat versterkten de positie van de Palestijnse gewapende groeperingen, die vanaf het begin van het vredesproces aanslagen tegen Israëlische burgers pleegden. Voor de garantie van hun veiligheid begonnen burgers ook veeleer hun toevlucht te zoeken bij de gewapende bendes dan bij de staat. Deze factoren droegen bij tot de heropleving van de

tribale politieke structuren. Omdat er ook steeds meer wapens verspreid raakten, ontstond een gevaarlijke mix waarbij aanhangers van Fatah en Hamas voor het eerst in de Palestijnse geschiedenis hun toevlucht zochten tot wapens om hun onderlinge geschillen uit te vechten. De collectieve identiteit, die sterk aanwezig was tijdens de eerste intifada, raakte zoek door de maatschappelijke achteruitgang.[36]

Bovendien kreeg Hamas, mede door het netwerk van sociale voorzieningen en het conservatievere klimaat, meer legitimiteit onder de Palestijnse bevolking. Het falen van het vredesproces en het wantrouwen in Fatah resulteerde in de overwinning van Hamas bij de parlementsverkiezingen van 25 januari 2006. In april besloot de internationale gemeenschap de steun aan de nieuwe Palestijnse Autoriteit op te schorten, zolang Hamas weigert het geweld af te zweren, het bestaansrecht van Israël te erkennen en de voorafgaande akkoorden tussen Israël en de PLO te erkennen. Hierdoor slaagde Hamas er niet in om te regeren en brokkelden de Palestijnse instellingen verder af. De politieke desintegratie werd aangewakkerd door het feit dat Fatah de nederlaag niet kon verkroppen. President Abbas, die uit Fatah-kringen stamt, gooide olie op het vuur door misbruik te maken van zijn positie als gesprekspartner van de internationale gemeenschap. De steun van die internationale gemeenschap, in de vorm van het zogenaamde Tijdelijk Internationaal Mechanisme, verloopt nu via president Abbas, waardoor zijn positie wordt versterkt. Israël en de internationale gemeenschap ontkennen niet dat dit een bewuste strategie is.

Na mislukte Jordaanse en Egyptische onderhandelingspogingen slaagde Saoedi-Arabië er in februari 2007 in om beide partijen achter een akkoord over een nationale eenheidsregering te scharen. Maar daarmee zijn alle plooien niet gladgestreken. Beide partijen hebben erg uiteenlopende verwachtingen. Voor Hamas moet het akkoord een uitweg bieden uit het internationale isolement en het mogelijk maken om de hulp aan de Palestijnse Autoriteit opnieuw op gang te brengen. President Abbas beschouwt het als een eerste stap uit het interne geschil. Hij stelde zelfs dat het akkoord geen verschil uitmaakt voor de internationale gemeenschap en wijst erop dat het opheffen van de sancties niet aan de orde is zolang Hamas niet voldoet aan de drie internationale voorwaarden. Het volstaat niet dat Hamas Israël in de praktijk erkent, het moet ook het bestaansrecht van Israël erkennen. Volgens de Israëlisch vredesactivist Uri Avnery '*verlangt Israël niet alleen politieke, maar ook ideologische erkenning*'.[37]

Bovendien staan de nieuwe regering enorme uitdagingen te wachten. Ze moet een oplossing bieden aan de economische situatie, de instellingen weer opbouwen, de chaos in de bezette Palestijnse gebieden oplossen en onderhandelingen aangaan met Israël. Door de internationale boycot en de weigering van Israël om taksen en douanegeld door te storten aan de Palestijnse Autoriteit, zijn de 165.000 Palestijnse ambtenaren al tien maanden nauwelijks betaald. Maar bovenaan de agenda staan het herstel van de orde en de noodzakelijke hervorming van het veiligheidsapparaat, een kluwen van milities, bendes, veiligheidsdiensten en politie. Eenmaal de interne chaos bezworen is, kunnen er stappen worden ondernomen om onderhandelingen met Israël aan te gaan met het oog op een rechtvaardige vrede. Het valt echter te betwijfelen of Israël daar wel klaar voor is. De reacties op het akkoord dat in Mekka is gesloten beloven weinig goeds, evenmin als het aanhoudende Israëlische kolonisatiebeleid. Zoals voormalig Amerikaans president Jimmy Carter – die niet kan worden verdacht van anti-Israëlische sympathieën – aanvoert, kan er geen vrede komen in Israël en Palestina zolang de bezetting voortduurt.

GEVOLGEN VOOR ISRAEL

Naar een militaire democratie?

Volgens de diep religieuze Israëlische professor Yeshayahu Leibowitz begon 'de ondergang van Israël' op de zevende dag na de Zesdaagse Oorlog.[38] Leibowitz stelde dat de bezetting de veroveraar moreel zou vernietigen. Hij voorspelde dat de Joodse staat na enkele jaren zou gedomineerd worden door inlichtingendiensten en hij riep iedereen op om geen legerdienst te doen in de bezette gebieden. Leibowitz stierf in 1994, maar hij liet niet na nog voor zijn dood shockerend uit te halen naar het gedrag van het Israëlische leger (IDF) in de bezette gebieden. Hij vergeleek de acties van dat leger met die van 'nazi SS'ers'. Leibowitz hield van controversiële uitspraken. Toch raakte hij een gevoelige snaar. Een bezettingsleger dat voortdurend opstanden moet neerslaan, controleposten bemant, wegen afsluit en Palestijnse militanten ('terroristen') opsluit of executeert (*targeted killings*), werkt ondermijnend voor Israël. Het land is een van de weinige democratieën die al tientallen jaren het gebruik van 'gematigde fysieke drukmiddelen' op gevangenen toestaat.

De bezetting zorgt voor een permanente noodtoestand die kwalijke effecten heeft op het politieke klimaat. Sinds de geboorte van de staat Israël in 1948 spelen militairen een belangrijke politieke rol en is de samenleving sterk gemilitariseerd. Sommigen spreken dan ook van een militaire democratie. Het permanente gevoel van bedreiging ligt verder aan de basis van het legitimeren van allerlei repressiemaatregelen en discriminatie. Dit leidt ten derde onvermijdelijk tot een succesvolle groei van extreemrechtse politieke partijen. De bezetting brengt ook een financiële last met zich mee. Er gaat ongemeen veel geld naar het bezettingsapparaat en dat weegt economisch zwaar door. Noodzakelijke sociale investeringen worden uitgesteld en een groeiende onderklasse van armen zorgt voor het uiteenvallen van het sociale weefsel. De bezetting werkt daarmee als een kankergezwel.

Voor we verder ingaan op de negatieve gevolgen van de bezetting voor de Israëlische democratie, moeten we erop wijzen dat achter dit alles een doordacht ideologisch systeem zit, onder de noemer zionisme. Er bestaat niet zoiets als 'het' zionisme, want er bestaan heel wat stromingen, gaande van de klassieke, negentiende-eeuwse, romantisch-nationalistische invulling ervan over socialistische tot revisionistische stromingen. Die laatste stroming, met Ze'ev Jabotinsky als geestelijke vader, heeft de laatste decennia een sterke opgang gekend. De nu verbrokkelde Likoedpartij gold lang als de belangrijkste vertegenwoordiger van de rechtse zionistische stroming. Maar tegenwoordig groeit de aanhang van nog rechtstere partijen met populaire figuren als de ronduit racistische Avigdor Lieberman. Tussen linkse en rechtse zionisten bestaat wel een brede consensus dat de, nog altijd te bepalen, grenzen van Israël niet noodzakelijk langs de Groene Lijn dienen te lopen. Beide groepen zien het doorgaans als legitiem om bijkomend gebied te annexeren. Het was trouwens onder Levy Eshkol van de Arbeiderspartij, de linkse stroming, dat een begin werd gemaakt met de kolonisering en de judaïsering van het 'verenigde' Jeruzalem. De term bezette gebieden is trouwens kort na het begin van de bezetting veranderd in administratieve gebieden. Tegenwoordig gebruikt premier Olmert, zoals veel politici, de in rechtse kringen gebruikelijke bijbelse term Judea en Samaria als hij over de Westelijke Jordaanoever spreekt.

Door de gruwelijke en traumatische ervaringen die de Holocaust tijdens de Tweede Wereldoorlog had gehad voor het Joodse volk, besteedt de zionistische beweging zeer veel aandacht aan militaire organisatie en verdediging. Tegen de groeiende Arabische weerstand en dreiging moest een *Iron Wall* (begrip afkomstig van Jabotinsky) worden opgeworpen, een voldoende sterke defensiemacht. Vanaf het ogenblik dat de Israëlische staat werd opgericht, was de invloed van het militaire apparaat in de politiek, de media en zelfs het onderwijs zeer groot. Uri Avnery, oud-Knessetlid en notoir vredesactivist, die in zijn jonge jaren als vurig zionist in de Irgun-militie heeft gediend, stelt dat: '*Buitenlandse waarnemers regelmatig vragen of een militaire staatsgreep in Israël kan plaatsvinden. Dat is een gekke vraag, want een staatsgreep is helemaal overbodig. Van in het begin heeft de legertop een doorslaggevende invloed op de nationale politiek en zijn leden hebben sleutelposities bezet in de Israëlische democratie, op een manier die in andere democratische staten ondenkbaar zou zijn*'.[39]

Van de negentien stafchefs van het leger maakten er zeven een politieke carrière als minister, onder wie twee premiers (Rabin en Barak). Twee generaals schopten het tot president (Weizman en Herzog). In de regering van Ariel Sharon (gevormd in 2001) zaten maar liefst vijf generaals. Het kabinet Olmert telt twee generaals (Ben-Eleziër en Mofaz) en enkele belangrijke ex-medewerkers van de Shabak (het Israëlische Veiligheidsagentschap, dat vroeger bekend was als Shin Bet). Voormalige generaals hebben ook economische sleutelposities en velen schopten het tot burgemeester. In het hele politiek-economische en administratieve apparaat zitten hoge officieren op prominente plaatsen, waardoor de militaire logica ver is doorgedrongen in de politieke en maatschappelijke organisatie van Israël.

Discriminatie en spanningen

De groep die in Israël het meest lijdt onder de gevolgen van de bezetting, zijn de Palestijnse Israëli's.[40] Zij vertegenwoordigen 20% van de Israëlische bevolking. Hoewel ze in theorie over gelijke rechten beschikken en kunnen participeren aan het politieke leven, zijn ze ook uitgesloten van heel wat voorzieningen omdat die gebonden zijn aan de legerdienst – die niet toegankelijk is voor de Arabische bevolking – of omdat ze via een ingenieus systeem verzorgd worden door Joodse organisaties. Regelmatig zijn er spanningen. Een bekend voorbeeld is het protest in 1976 tegen grootschalige onteigeningen waarbij zes demonstranten door de politie werden gedood.

Sinds het uitbreken van de tweede intifada is er onder de Palestijnse Israëli's een zekere solidariteit waar te nemen met hun volksgenoten in de bezette gebieden. In de eerste dagen van de intifada organiseerde de Palestijnse gemeenschap in Israël verschillende protestmanifestaties. In oktober 2000 draaide dat uit op een drama toen de politie hardhandig ingreep en dertien manifestanten doodde. De Or-Commissie, de Israëlische onderzoekscommissie die een officieel onderzoek leidde naar de omstandigheden van dit incident, sprak in haar rapport van negatieve vooroordelen van de kant van de politie, die '*in de Arabische sectoren gezien wordt als een vijandig agentschap dat een ongevoelig regime dient.*'[41] De Commissie sprak van een explosieve situatie en van een 'interactie' tussen Palestijnen aan beide zijden van de Groene Lijn.

De ontwikkelingen in de bezette gebieden hebben ook op een andere manier een weerslag op de Palestijnse Israëli's. De ontruiming van de nederzettingen in de Gazastrook (het *disengagement plan*) was gekoppeld aan de judaïsering van Noord-Galilea en het noordelijke stuk van de Negev, waar een groot aantal Arabieren

(respectievelijk Palestijnen en bedoeïenen) woont. Tijdens een van de discussies over de ontruiming liet toenmalig premier Sharon zich ontvallen: '*het disengagement plan gaat niet alleen over de terugtrekking uit de Gazastrook, maar is ook bedoeld om het aantal Joden dat zich vestigt in Galilea, de Negev en Groot-Jeruzalem te doen stijgen*'.[42]

De spanningen laten zich ook voelen op het politieke toneel, waar er een opkomst van extreemrechts is. Verschillende Arabische leden van de Knesset zijn of worden vervolgd ten gevolge van een bezoek aan Syrië, dat door de Israëlische wet wordt gezien als een 'vijandig land'. Het Israëlische justitieapparaat stelde een onderzoek in omdat ze daarvoor een speciale toestemming hadden moeten vragen.

Door het aanhoudende bezettingsconflict en de golf van zelfmoordaanslagen in de eerste jaren van de tweede intifada is veiligheid een absoluut prioritair thema op de politieke agenda geworden en vooral extreemrechts lijkt daar voordeel uit te halen. De jongste verkiezingen in Israël toonden een duidelijke verschuiving naar rechts. Bij de verkiezingen voor de Knesset, het Israëlische parlement, van 28 maart 2006 nam het aantal zetels voor extreemrechtse partijen als Yisrael Beitenu en de alliantie Nationale Unie/Nationaal Religieuze Partij met acht zetels toe. Samen met Likoed, het overgebleven rechtergedeelte van de voormalige partij van Sharon en huidig premier Olmert, is extreemrechts goed voor een kwart van alle zetels. Voormalig premier Benjamin Netanyahu van de Likoedpartij gebruikt geregeld de termen 'demografische dreiging' of 'demografische bom' om te wijzen op het hoge geboortecijfer van de Palestijns-Israëlische bevolking. Avigdor Lieberman, de leider van Yisrael Beitenu die ook lid is van de regering Olmert, gaat daarin het verst en pleit voor de gedwongen 'transfer' van de hele Palestijnse bevolking uit Israël. Lieberman zei ooit dat alle Arabisch-Israëlische parlementsleden die contacten onderhouden met Hamas voor een vuurpeloton moeten verschijnen. In een opiniepeiling van september 2006 kwamen Netanyahu en Lieberman als respectievelijk eerste en tweede keuze voor het premierschap uit de bus.

Economische gevolgen van de bezetting

Israël betaalt een hoge economische en sociale kost voor de bezetting. Er zijn de hoge militaire uitgaven (gemiddeld 10% van het BBP), de kosten voor de kolonisering van de bezette gebieden en de ineenstorting van het toerisme en andere economische sectoren als gevolg van de intifada. Een rapport van het Avda Centrum in Tel Aviv gaat nog een stap verder en zegt dat de bezetting door de lagere economische groei en zware sociale besparingen ook de maatschappelijke kloof heeft vergroot. In 2000 bedroeg de economische groei 8%, in 2003 was dat nog 1%. Nadien is de groei weer toegenomen, naarmate de intifada verzwakte.[43] Volgens een ander rapport van het Avda Centrum heeft de intifada ook een negatief effect op het inkomen van de meeste werknemers.[44]

We illustreren dit alles met enkele cijfers:

Bijkomende defensie-uitgaven tegen de Palestijnse opstand (sinds 1987): **6,5 miljard dollar**

Kosten voor de bouw van Joodse nederzettingen in Palestijns gebied: **10 miljard dollar**

Kosten voor de bouw van de muur: **> 1 miljard dollar**

Compensatie voor gewonde Israëli's als gevolg van het conflict (in 2003): **230 miljoen dollar**

Geschat verlies van Bruto Binnenlands Inkomen (2000-2004): **7 tot 12 miljard dollar**

Aantal Israëli's onder de armoedegrens: **19,2** %

GEVOLGEN VOOR DE REGIO

Het Israëlisch-Palestijnse bezettingsconflict heeft gevolgen op regionaal en zelfs mondiaal vlak. Bij de publieke opinie in de Arabische en islamitische landen heeft het conflict een geladen symboolwaarde. In het eerste *Arab Human Development Report* (AHDR) van 2002 schrijven de auteurs dat de '*illegale bezetting van Arabische grond tot een van de meest doordringende obstakels behoort voor veiligheid en vooruitgang in de regio en dat zowel geografisch (de bezetting raakt de hele regio), in de tijd (de impact duurt al decennia) als op het vlak van ontwikkeling (de directe of indirecte impact op de menselijke ontwikkeling en veiligheid voor miljoenen)*.'[45] In de meeste Arabische landen, zo vervolgt het AHDR, domineert de bezetting van de Palestijnse gebieden – maar ook de Syrische Golan en de Libanese boerderijen van Shebaa[46] – de nationale politieke prioriteiten. Daarenboven is er de blijvende uitdaging van de Palestijnse vluchtelingen in de diverse buurlanden, waar ze verspreid in kampen leven in soms erbarmelijke omstandigheden. Maar zoals het AHDR schrijft, vormt de bezetting ook een voorwendsel om politieke hervormingen en respect voor de mensenrechten af te blokken.

Libanon en Jordanië illustreren hoe desastreus de gevolgen van de bezetting kunnen zijn voor de regio. Na de Arabische nederlaag in 1967 organiseerden verschillende militante Palestijnse groeperingen zich in de kampen in de buurlanden van Israël. Vanuit Libanon en Jordanië overschreden gewapende Palestijnse fracties nagenoeg onmiddellijk de wapenbestandslijnen van 1967. Israël stelde de gastlanden van Palestijnse vluchtelingen daarvoor verantwoordelijk en voerde geregeld militaire operaties en bombardementen uit. In september 1970 startte de Jordaanse koning Hussein een open oorlog met de PLO (Zwarte September). De Palestijnse organisaties die zich hadden verenigd in de PLO vormden een bedreiging voor het regime in Jordanië. Het gevolg van de militaire campagne tegen de PLO was dat duizenden militanten de grens met Libanon overschreden, waardoor de toch al fragiele politieke situatie in het land er verder op achteruitging. Een aanslag op een bus door een christelijke militie waarbij 27 Palestijnen de dood vonden, was het startsein voor een lange bloedige burgeroorlog die bijna twee decennia zou duren (van 1975 tot 1992).

De burgeroorlog verhinderde niet dat de PLO in 1977 en 1978 geregeld Israël aanviel. De kaping van twee bussen in Noord-Israël door een Fatah-commando vormde de aanleiding voor de Israëlische 'Operatie Litanie' in maart 1978. Het Israëlische leger bezette een veiligheidszone in het zuiden van Libanon, hoewel resolutie 425 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties de onmiddellijke terugtrekking van de troepen uit Libanon eiste. In 1982 volgde een tweede invasie – 'Operatie Vrede voor Galilea' – gevolgd door een lange belegering van Beiroet. Premier Menachem Begin en zijn defensieminister Ariel Sharon wilden de PLO definitief uit Libanon verwijderen en Bashir Gemayel, de leider van de extreemrechtse christelijke Phalange, als president installeren, erop rekenend dat die een vredesverdrag met Israël zou tekenen. Een paar jaar later zouden de Palestijnen in Libanon opnieuw een hoofdrol spelen in de oorlog om de kampen (1985-'86) in een gevecht tegen de sjiitische Amal-militie en haar bondgenoten. Verschillende kampen werden volledig verwoest.

De Israëlische invasie en de bezetting van een strook in het zuiden van Libanon gaf in 1982 aanleiding tot de oprichting van Hezbollah, een sjiitische partij. Hezbollah zou een te duchten tegenstander worden van Israël, dat zich in 2000 uiteindelijk verplicht zag om de zuidelijke bezettingsstrook (op de Shebaaboerderijen na) te ontruimen.

Volgens Hezbollah vormt de oprichting van de 'zionistische entiteit Israël ' een 'wederrechterlijke toe-eigening' van Palestijns grondgebied en daarom weigert Hezbollah Israël te erkennen. In werkelijkheid zijn de politieke eisen van Hezbollah gematigder. In een interview met een Syrische krant in 1999 schoof de algemeen secretaris Hassan Nasrallah drie minimale eisen naar voor: de Israëlische terugtrekking uit Libanon, het stopzetten van de bezetting van de Golan en de terugkeer van Palestijnse vluchtelingen naar hun land, eigendom en huizen.[47] Ook bij de Israëlische invasie in Libanon in de zomer van 2006 speelde de Palestijnse kwestie een rol en liet Hezbollah niet na daar geregeld naar te verwijzen. Het alliantieakkoord dat begin februari 2007 is getekend tussen de Hezbollah en de Vrije Patriottische Beweging van generaal Michel Aoun, bevat een hoofdstuk over de Palestijnen in Libanon. Daarin wordt de solidariteit uitgesproken met de Palestijnse zaak en wordt het Palestijnse recht op terugkeer als fundamenteel gezien.

Voor de Arabische wereld is een oplossing van het Israëlisch-Palestijnse conflict en vrede met Israël belangrijk om rust en stabiliteit in de regio mogelijk te maken. Onder leiding van Saoedie-Arabië deden de Arabische landen in 2002 op de top van de Arabische Liga in Beiroet een alomvattend vredesvoorstel. In ruil voor de terugtrekking uit de bezette Palestijnse gebieden zou Israël vrede en erkenning krijgen. Een heikel punt bleef natuurlijk de vluchtelingenkwestie. Maar daarover werd niet eens onderhandeld, want Israël wees het voorstel meteen van de hand. Toch ligt het voorstel nog altijd op tafel en heeft geen enkel land zich teruggetrokken. Na Israëls oorlog tegen Hezbollah van de afgelopen zomer toonden de Arabische landen zich opnieuw bereid om het voorstel te bespreken.



DE HOUDING VAN DE INTERNATIONALE GEMEENSCHAP

De Palestijnse kwestie is wellicht een van de oudste, uitgebreidste en meest complexe dossiers binnen de Verenigde Naties. Zowel in de Algemene Vergadering als in de Veiligheidsraad zijn er tal van resoluties gestemd die poogden een einde te maken aan het conflict. Officieel staan de belangrijkste spelers in de Veiligheidsraad, de vijf permanente leden, op het standpunt dat er een einde moet komen aan de bezetting en dat er dus uitvoering moet gegeven worden aan resoluties van de VN-Veilgiheidsraad zoals resolutie 242 en 338.

De Europese Unie

De Europese Unie (EU) is als dusdanig niet vertegenwoordigd in de Veiligheidsraad, maar heeft wel een duidelijk officieel standpunt, dat gebaseerd is op het internationaal recht. In principe verdedigen de Europese leden van de Veiligheidsraad ook de EU-standpunten. Voor de EU is het bereiken van vrede in het Midden-Oosten een centrale doelstelling, zo klinkt het formeel. De EU streeft naar een tweestatenoplossing, gebaseerd op de verschillende VN-resoluties, waarbij Israël en een democratische, leefbare en soevereine Palestijnse staat vreedzaam naast elkaar bestaan met veilige en onderling erkende grenzen. Daarnaast schaarde de EU zich achter de *road map* of het Stappenplan naar Vrede van 2003. Op de website van de EU staat dat dit ook betekent dat er een rechtvaardige oplossing komt voor Jeruzalem en '*een rechtvaardige, leefbare en realistische oplossing voor het probleem van de Palestijnse vluchtelingen*.'[48] De EU gelooft dat de hele problematiek via onderhandelingen tussen de verschillende partijen moet worden aangepakt, hecht veel belang aan de democratisering en de institutionele uitbouw van de instellingen en roept op tot het bevriezen van de Israëlische nederzettingenpolitiek en een ontmanteling van de zogenaamde buitenposten. Beide partijen moeten zich onthouden van geweld, al ligt de nadruk vooral op het geweld uit Palestijnse hoek. De EU veroordeelt het Palestijnse terrorisme en geweld en ondersteunt het recht van Israël om zich daartegen te verdedigen. De Unie verwacht bovendien van de Palestijnse Autoriteit dat ze efficiënt en kordaat optreedt tegen het geweld en het terrorisme. Voor Israël betekent dat geen buitengerechtelijke executies of collectieve strafmaatregelen.

Het standpunt van de EU over de bezetting werd recentelijk nog eens verduidelijkt tijdens de Europese Raad van 13 en 14 november 2006 te Brussel. De ministers van Buitenlandse Zaken riepen Israël op om af te zien van elke actie die de leefbaarheid van een tweestatenoplossing bedreigt. In dat verband toonde de Raad zich in het bijzonder bezorgd over de bouw van de nederzettingen in en rond Oost-Jeruzalem en in de Jordaanvallei. De ministers verklaarden: '*De EU zal geen andere wijzigingen erkennen aan de grenzen van voor 1967 dan deze overeengekomen door beide partijen*.'[49]

Doordat het internationaal recht het referentiekader vormt, valt er op het eerste gezicht weinig aan te merken op het Europese standpunt. Toch vallen twee zaken op. Ten eerste lijkt de EU beide partijen op bijna gelijke wijze voor hun verantwoordelijkheid te plaatsen. Het Europese discours baseert zich veeleer op het gegeven dat het gaat om een conflict tussen twee partijen en minder om een asymmetrisch conflict tussen een bezettende macht en een bezet volk. In België

vertaalde voormalig minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel dat als een politiek van *equidistance*. Die benadering impliceert dan ook dat er een uitweg moet worden gezocht via onderhandelingen tussen beide partijen en niet via druk om de ene partij te verplichten het internationaal recht te respecteren en een einde te maken aan de kolonisering en de onderdrukking van de andere partij. Dat brengt ons bij het tweede opvallende feit. Europa laat het initiatief nog altijd aan die andere grote speler, de Verenigde Staten, en lijkt niet echt in staat om politiek gewicht in de schaal te leggen en dus de grote principes van het Midden-Oostenbeleid ook in de praktijk om te zetten. Smalend wordt al eens gezegd dat de Europese politiek zich beperkt tot het ruimen van het puin. Er is dan ook een groot verschil waar te nemen tussen de verklaringen van België en de EU en het beleid dat ze daadwerkelijk voeren.

De steun van de VS en de Europese terughoudendheid om de officiële standpunten in beleid om te zetten hebben de Israëlische regering veeleer aangemoedigd dan ontmoedigd om de kolonisatie van de Westelijke Jordaanoever voort te zetten. Er is dan ook een sterk contrast waar te nemen in het beleid tegenover de Palestijnse regering en Israël. Kort na de overwinning van Hamas tijdens de verkiezingen voor de Palestijnse Wetgevende Raad (het parlement) kondigde de EU een sanctieregime af. De eisen waren dat de Hamas-regering de Israëlische staat moest erkennen, het geweld diende af te zweren en de voorafgaande akkoorden tussen Israël en de PLO moest erkennen. Daarop schortte de EU de hulp aan de Palestijnse Autoriteit op. Dit is een beleid van twee maten en twee gewichten. Israël, dat nog nooit een Palestijnse staat heeft erkend en dat met de bouw van de Muur, de uitbreiding van de nederzettingen, controleposten, economische blokkades en het militair optreden zo'n staat zwaar hypothekeert, moest voorlopig enkel verbaal protest ondergaan. Dat lokte ongewoon scherpe reacties uit bij de speciale rapporteur voor de mensenrechten bij de VN, John Dugard. Hij vindt het onbegrijpelijk dat Israël vrijuit gaat hoewel het land het internationaal recht overtreedt. Dugard stelt dat '*het de eerste keer is dat een bezet volk zo is behandeld*'.[50]

Dat er een verschil bestaat tussen de verklaringen van de EU en haar operationele beleid, blijkt duidelijk uit het Associatieakkoord van de EU met Israël. Dit akkoord is een onderdeel van het Europees-mediterraan partnerschap en is gestoeld op vrijhandelsmaatregelen tussen beide handelszones. Onder het Associatieakkoord vallen vrijhandelsregels voor industriële goederen, gunstige handelsvoorwaarden voor landbouwgoederen en er zijn vooruitzichten voor de uitbreiding van het akkoord naar handel en diensten. De mensenrechtenclausule van het Associatieakkoord stelt dat de relaties tussen beide partners gebaseerd zijn op het respect voor de mensenrechten die een 'essentieel element' vormen van het akkoord.[51] Hoewel mensenrechtenorganisaties en VN-instanties tal van rapporten hebben uitgebracht die wijzen op grove mensenrechtenschendingen en schendingen van het internationale oorlogsrecht, is deze clausule nooit toegepast.[52] Bovendien schendt Israël al jarenlang het akkoord door producten uit de nederzettingen uit te voeren naar de Europese Unie als oorspronkelijk Israëlische producten.

Op economisch vlak bevindt de EU zich ten opzichte van Israël nochtans in een machtspositie. De EU is de belangrijkste handelspartner van Israël.[53] Het totale handelsvolume van de lidstaten met Israël bedroeg in 2004 21,36 miljard euro (19,4 miljard euro in 2003). De export van de EU naar Israël bedroeg in dat jaar 12,75 miljard euro, terwijl de import uit Israël 8,6 miljard euro vertegenwoordigde. Dat betekent dat

ongeveer 33% van de export van Israël naar de EU gaat en dat het land voor om en bij de 40% uit de EU importeert. De afgelopen jaren is het handelsvolume tussen beide economische actoren toegenomen. Daarnaast participeren Israëlische bedrijven probleemloos in het Zesde Europese Raamwerkprogramma voor Onderzoek en Technologische Ontwikkeling. Israël was het eerste niet-Europese land dat zich associeerde met het Europese Raamwerkprogramma. De samenwerking met Israël begon met de lancering van het vierde Raamwerkakkoord in augustus 1996. Het Raamwerkprogramma maakt het voor Israëlische universiteiten, onderzoeksinstellingen en bedrijven mogelijk om deel te nemen aan de honderden projecten van de EU. Dit jaar kreeg Israël een allocatie van 13 miljoen euro in het kader van de *Life Sciences* (of 2,3% van het totale budget daarvan), wat neerkomt op een sterke stijging van de deelname van Israëlische instellingen in dit programma. Vorig jaar kwam echter aan het licht dat Israëlische nederzettingenfirma's hadden deelgenomen aan het Zesde Raamwerkprogramma, een grove schending van het Associatieakkoord.

Tot slot participeren Israëlische defensiebedrijven probleemloos in het Galileoprogramma, een gezamenlijk initiatief van het Europees Ruimteagentschap (ESA) en de EU. Israël en de EU hebben in juli 2004 een akkoord getekend over de Israëlische participatie in het *Global Navigation Satellite System*, een omvangrijk onderzoeks- en ontwikkelingsproject van vele miljarden, dat louter burgerlijke toepassingen kent, al stellen critici dat de grens tussen civiele en militaire applicaties dun is. Dat blijkt ook uit de aard van de bedrijven die meewerken in het project dat in 2008 van start gaat. Israël en China zijn de enige niet-Europese landen die aan Galileo meewerken, hoewel de kans groot is dat ook andere niet-Europese landen zullen deelnemen. Bovendien kreeg Israël de status van administratief lid.[54] De Israëlische bedrijven die er aan deelnemen, behoren bijna allemaal tot de defensie-industrie. Van regeringszijde participeert onder andere het Israëlische ministerie van Defensie.

Ook op het vlak van militaire betrekkingen en wapenhandel lijken de relaties tussen Israël en de EU veeleer te verbeteren dan te verslechteren en bestaat er bijgevolg een duidelijke contradictie tussen het officiële discours en het werkelijke beleid. In 2005 zijn er vanuit de EU voor in totaal 145,403 miljoen euro vergunningen voor wapens richting Israël goedgekeurd. België prijkt met 14,232 miljoen euro op de vierde plaats. De grootste bedragen worden opgetekend in Frankrijk (72,219 miljoen euro), het Verenigd Koninkrijk (33,454 miljoen) en Duitsland (20,358 miljoen). Een opvallend dossier betreft het contract voor de Duitse levering van twee duikboten van het type U212 (Dolphin-Klasse) aan Israël. Volgens de Israëlische krant *The Jerusalem Post* is het contract daarvoor getekend in juli 2006, vlak voor of tijdens de Libanonoorlog.[55] Duitsland zou zelf een derde van het bedrag voor de constructie ophoesten. Volgens het gespecialiseerde tijdschrift *Jane's Defence Weekly* zijn de duikboten geschikt om kruisraketten te lanceren die geladen zijn met kernkoppen, al wordt dat door een Duitse regeringsbron ontkend.[56] Algemeen wordt aangenomen dat Israël een nucleaire macht is met naar schatting tweehonderd atoomwapens.

De Verenigde Staten

Hoewel de VS op het eerste gezicht evenzeer lijkt vast te houden aan het internationaal recht wat betreft het stopzetten van de bezetting, bestaat er in Washington een zekere goodwill voor het Israëlische kolonisatiebeleid. Op 11 april 2005 stelde president Bush, als antwoord op het zogenaamde *disengagement plan* van ex-premier Sharon, dat Israël veilige en erkende grenzen moet hebben die het resultaat zijn

van '*onderhandelingen tussen de partijen in overeenstemming met de VN-VR-resoluties 242 en 338. Hoewel het in het licht van nieuwe realiteiten op de grond, met inbegrip van al bestaande belangrijke Israëlische bevolkingscentra, onrealistisch is te denken dat de uitkomst van finale statusonderhandelingen een volledige terugkeer zal betekenen naar de wapenbestandslijn van 1949*.'[57] President Bush sprak zijn steun uit voor het *disengagement plan*, dat weliswaar zorgde voor de ontruiming van de Gazastrook en enkele nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever, maar tegelijk ook de consolidatie betekende van de grotere nederzettingen op diezelfde Westelijke Jordaanoever. In 1995 verordende het Congres al dat de Amerikaanse ambassade moest worden verhuisd van Tel Aviv naar Jeruzalem. Jeruzalem kreeg de status van hoofdstad van Israël toegewezen, wat meteen een hypotheek legde op de Palestijnse claim op Oost-Jeruzalem als hoofdstad van een toekomstige Palestijnse staat.

Het Midden-Oostenbeleid van de VS is ook in de praktijk onmiskenbaar pro-Israëlisch. Na de Tweede Wereldoorlog is de VS meer dan eens de Israëlische staat ter hulp gesneld tijdens de verschillende Israelisch-Arabische oorlogen. Al in 1949 beslisten de Verenigde Staten om geen belastingen te heffen op privédonaties aan Israël. De geldstroom groeide. Tussen 1949 en 1965 kreeg Israël gemiddeld 63 miljoen dollar per jaar, voornamelijk in de vorm van economische en voedselhulp.[58] Vanaf 1959 startte een bescheiden militair hulpprogramma, dat in de decennia daarop zou uitgroeien tot een omvangrijk militair samenwerkingsproject tussen beide staten. In 1986 bedroeg de militaire steun aan Israël al 1,7 miljard dollar. De afgelopen jongste zeven jaar steeg de steun verder tot 20 miljard dollar in totaal, wat neerkomt op bijna 3 miljard dollar per jaar. Geen enkele andere staat in de wereld geniet een dergelijke geprivilegieerde relatie met deze supermacht, of het nu militair, economisch of politiek is.

De NAVO

Op 16 oktober 2006 tekenden Israël en de NAVO een nieuw samenwerkingsakkoord, het *Individual Cooperation Program*. Israël is het eerste niet-Europese land waarmee de NAVO zo een intensief samenwerkingsakkoord afsluit.[59] Het vormt het voorlopige sluitstuk van de toenadering die in 2001 startte met een 'veiligheidsovereenkomst' tussen de NAVO en Israël. Het programma voorziet in een samenwerking op 27 domeinen, zoals antiterrorismebestrijding, het delen van inlichtingen, politieke dialoog, militaire oefeningen, crisismanagement, nucleaire, biologische en chemische defensie, controlebeheer van het luchtruim, ontwapening en non-proliferatie. Als gevolg van het akkoord zullen Israëlische verbindingsofficieren worden toegevoegd aan de commandostructuur in Napels op het operationele en tactische niveau. Een concrete uitwerking van het akkoord is de deelname van de Israëlische marine aan de operatie *Active Endeavour*, in het kader van de strijd tegen het terrorisme.

Het akkoord volgde enkele maanden na de goedkeuring van een resolutie in het Amerikaanse Congres dat zo een individueel samenwerkingsprogramma vroeg als een eerste stap in de richting van de opname van Israël in de NAVO als een volwaardig lid.[60] De voorzitter van het *Atlantic Forum of Israel*, professor Uzi Arad, stelde naar aanleiding van een conferentie die het een week later gezamenlijk organiseerde met de *Public Diplomacy Division* van de NAVO, dat er een duidelijke trend is dat Israël een officieel partnerschap nastreeft met de NAVO, dat mogelijks zelf kan uitmonden in een lidmaatschap. Een hoge NAVO-vertegenwoordiger, Patrick Hardouin, stelde dat *'de ups en downs van het Israëlisch-Palestijnse conflict niet beperkend mogen werken op de samenwerking tussen de NAVO en Israel'*.[61]

DE TOEKOMST

De oprichting van een Palestijnse staat lijkt verderaf dan ooit. Het conflict zit in een impasse, een vredesproces met uitzicht op een rechtvaardige oplossing blijft uit. De Israëlische regering maakt gebruik van elke dag die verloren gaat om, met rugdekking vanuit Washington, voldongen feiten te creëren die een leefbare en onafhankelijke Palestijnse staat onmogelijk dreigen te maken. Het is duidelijk dat Israël, hoewel het van de Palestijnen een erkenning van zijn staat eist, zelf niet van plan is om een Palestijnse staat te erkennen met de Groene Lijn als grens.

De opeenvolgende Israëlische regeringen zijn overigens nooit duidelijk geweest over de grootte van het grondgebied waarop hun land zich uitstrekt en dus wat in hun ogen precies moet erkend worden. Resolutie 181 van de Verenigde Naties, opgesteld toen Palestina werd opgedeeld in een Joodse en een iets kleinere Palestijnse staat, werd officieel aanvaard door de zionistische beweging, maar is na de oprichting van Israël naar de geschiedenisboeken verwezen. De groene demarcatielijn, vastgelegd bij het wapenbestand in 1949, dreigt nu dezelfde weg op te gaan, maar blijft wel het internationale referentiepunt. Toen Ben Goerion, de latere eerste premier, op 14 mei 1948 de onafhankelijkheidsverklaring uitsprak, liet hij na de grenzen van Israël te definiëren. Dat was geen toeval, want dat hield de deur open voor nieuwe toekomstige gebiedsuitbreidingen. Voor een natie die zich razendsnel ontwikkelde tot een te duchten militaire macht, was het bijna een koud kunstje om na de oorlog van 1967 onmiddellijk te starten met de bouw van nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever.

Als het van premier Olmert afhangt, komt er aan die onduidelijkheid een einde. Olmert is in de lente van 2006 naar de verkiezingen getrokken met een plan om de grenzen van Israël vast te leggen. Onlangs gaf hij te kennen dat hij dat wil doen nog voor de volgende Amerikaanse presidentsverkiezingen in 2008 of zestig jaar na het ontstaan van Israël. Het oude Allonplan heeft ook hem geïnspireerd. Olmert heeft laten verstaan dat de grenzen het traject van de Muur zullen volgen, hoewel die op tal van plaatsen diep in Palestijns gebied snijdt. De meeste van de meer dan 450.000 Israëlische kolonisten wil hij aan de Israëlische kant. Ook de strategisch belangrijke Jordaanvallei moet naar Israël, alles samen goed voor een inlijving van rond de 50% van het Palestijnse grondgebied. Voor Olmert bestaat er geen bezet gebied, maar behoren de Palestijnse gebieden eigenlijk tot het historische grondgebied van Israël. Op een van de bekende Herzliya-conferenties (2006) gaf Olmert zijn visie op de zaak weer: *'Het behoud van een Joodse meerderheid kan niet gehandhaafd worden met de blijvende controle op de Palestijnse bevolking van Judea, Samaria en de Gazastrook. We staan standvastig op het historische recht van de bevolking van Israël op het hele land van Israël. Elke heuvel in Samaria en elke vallei in Judea maakt deel uit van ons historisch thuisland. Maar, de keuze tussen het verlangen om elke Jood waar ook te laten leven in het Land van Israël en het bestaan van de staat Israël als een Joodse staat, verplicht ons om delen van het Land van Israël af te staan'*.[62]

Ondertussen wordt de door Hamas geleide regering, nu opgevolgd door een eenheidsregering als gevolg van de akkoorden in Mekka tussen Fatah en Hamas, onderworpen aan een internationale boycot omdat zij weigert de staat Israël te erkennen. De gevolgen van de boycot zijn na een jaar ronduit desastreus te noemen. De spanningen tussen Hamas en Fatah hebben geleid tot gewelddadige incidenten en een toenemende wetteloosheid. De Verenigde Staten doen er alles aan om Hamas te

isoleren. Ze hebben zich bereid getoond om president Abbas ter hulp te snellen om zijn veiligheidsdiensten te versterken zodat hij Hamas militair kan trotseren. Dit beleid betekent meer olie op het vuur en dreigt het scenario van een *failed state* werkelijkheid te doen worden. Daarbovenop komt nog het geweld van het Israëlische leger, dat de afgelopen zomer extreme proporties aannam in de Gazastrook. Het grootste slachtoffer van dit alles is de Palestijnse bevolking. Burgers voelen dagelijks hoe Israël zijn wurggreep op de bezette Palestijnse gebieden aanhaalt en een gewoon leven onmogelijk maakt. Lang kan deze situatie niet meer duren.

Scenario's

Volgens de Libanese politicoloog Ghassan Salamé zijn er vier opties waartoe het huidige conflict kan leiden: 'transfer', een binationale staat, 'autonomie' en een Palestijnse staat.[63] Het gaat hier niet om gewenste scenario's, maar wel scenario's die in het ene of het andere kamp worden verdedigd. We gebruiken Salamés indeling voor een verdere bespreking van deze scenario's.

Een eerste scenario is dat van de 'transfer', een eufemisme voor deportatie. Het gaat om een beleid dat openlijk wordt verdedigd door belangrijke delen van rechts en extreemrechts in Israël. Salamé spreekt enkel over transfer als dusdanig, maar inmiddels kunnen we stellen dat er twee versies bestaan, ook al zijn beide gebaseerd op het zionistische ideaal van een zo zuiver mogelijk Joodse staat. Een eerste subscenario wordt verdedigd door organisaties als Gamla, een groep van voormalige officieren en kolonisten, die oproept tot de etnische zuivering van alle Palestijnse gebieden als enige mogelijke oplossing.[64] Het resultaat is een etnisch homogeen Groot-Israël (dus met annexatie en zuivering van de bezette gebieden). Dit scenario kent ook aanhangers binnen de mainstream politieke partijen. In 1989 suggereerde premier Netanyahu van Likoed al om gebruik te maken van de wereldaandacht voor de gebeurtenissen op het Tianmenplein in Peking om op grote schaal Arabieren uit de 'gebieden' te verdrijven. Het andere subscenario gaat uit van een 'realistische optie', namelijk de verhuis van alle Palestijnse Israëli's naar de bezette gebieden. Wat er daarna met die bezette gebieden moet gebeuren, hoe groot die zullen zijn en onder welk statuut ze vallen, wordt in het vage gehouden. De vurige verdediger van deze optie is Avigdor Lieberman. Aangezien hij op grote aanhang van de kolonisten kan rekenen, gaat het hier niet om de volledige teruggave van de Palestijnse gebieden. Zoals Israëlische historici als Avi Schlaim en Benny Morris hebben aangetoond, is de 'transfer' eerder met succes toegepast door Ben Goerion en andere zionistische leiders tijdens de eerste Israëlische-Arabische oorlog.[65]

Een tweede scenario is dat van de binationale staat, waarin Palestijnen en Israëli's samenleven in een gebied dat overeenkomt met het historische mandaatgebied Palestina. Het gaat niet om een nieuw idee. De Palestijnse Nationale Raad van de PLO nam in 1988 in Algiers een besluit in die zin. De belangrijkste voorwaarde voor deze eenheidsconstructie is de gelijkwaardigheid van alle burgers. De politieke feiten op het terrein, waarbij 20% van de bevolking van Israël van Palestijnse afkomst is terwijl aan de andere kant van de Groene Lijn 450.000 Israëli's leven, levert argumenten voor dit scenario, zij het van louter demografische aard. Het zionistische ideaal voor een zo zuiver mogelijke Joodse politieke entiteit, staat dit scenario in de weg. Ook bij de Palestijnen is slechts een kleine intellectuele elite echt gewonnen voor deze constructie. Voor Hamas is het grondgebied van historisch Palestina trouwens onvervreemdbaar islamitisch. Ten slotte zijn er de politieke, economische en andere verschillen

(ongelijkheden) die maken dat een binationale staat gemakkelijk kan uitmonden in ongelijke (machts)verhoudingen.

Een derde scenario is de facto in uitvoering: 'autonomie'. Aangezien etnische zuivering geen haalbare kaart is en een binationale staat op niet veel steun kan rekenen bij de beide bevolkingsgroepen, is de bantoestanisering de optie die het dichtst aanleunt bij de droom van Groot-Israël. De huidige opdeling van de Westelijke Jordaanoever in verschillende fysisch van elkaar gescheiden delen lijkt inderdaad heel sterk op dit autonomiescenario. Er is sprake van beperkt zelfbestuur voor de Palestijnen, zonder controle over de buitengrenzen, zonder legermacht en met een economie die voor de export volledig afhankelijk is van de Israëlische infrastructuur. De Muur moet de volledige afscheiding (Apartheid) van beide groepen bewerkstelligen. Toch is ook deze optie vanuit Israëlisch oogpunt geen echt haalbare kaart. Het is uiterst twijfelachtig dat de Palestijnen, zelfs met economische vooruitzichten en een redelijke levensstandaard, zomaar bereid zullen zijn om als minderwaardige burger zonder volledige politieke en burgerrechten in een opgebroken gebied te leven. Een logische ontwikkeling is verder geweld en dus het handhaven van een duur Israëlisch repressieapparaat.

Een vierde scenario is het internationaal nagestreefde perspectief van een Palestijnse staat op basis van resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad. Door het gebrek aan internationale druk en daadkracht wordt het wel elke dag moeilijker om dit scenario effectief uit te voeren. De Israëlische politiek lijkt er immers op gericht om minstens zoveel mogelijk gebied te annexeren vooraleer er zelfs maar sprake kan zijn van een Palestijnse staat als variant op autonomie. Het huidige Israëlische bezettingsbeleid maakt zoals gezegd een leefbare Palestijnse staat onmogelijk. Aan Palestijnse zijde heeft de PLO zich al achter deze optie geschaard. Hamas daarentegen blijft officieel nog altijd streven naar wat we een vijfde scenario zouden kunnen noemen, namelijk een Palestijnse staat op het hele grondgebied met eventueel rechten voor de Israëli's. De realiteit sluit dit scenario uit en bovendien verklaarde Hamas dat de partij bereid is om voor 'lange tijd' de situatie te aanvaarden van een Palestijnse staat in de huidige bezette gebieden naast Israël. In ruil voor de Israëlische terugtrekking uit de Palestijnse gebieden is Hamas bereid een langdurig *Hudna* of wapenbestand in acht te nemen. Volgens de Israëlische vredesactivist Uri Avnery erkent Hamas hiermee de facto het bestaan van Israël en heeft de partij dus in een paar maanden tijd haar positie veranderd, terwijl de PLO daar meer dan twintig jaar over deed.



CONCLUSIE

Het staat vast dat enkel de oprichting van een Palestijnse staat binnen de internationaal aanvaarde grenzen een rechtvaardige oplossing kan bieden voor het conflict. Zoals ook ex-president Jimmy Carter in zijn boek *Peace not Apartheid* aangeeft, is er geen andere uitweg als we vrede in het Midden-Oosten willen zien en komt het er nu op aan om Israël hiervan te overtuigen. Hij waarschuwt er ook voor dat we de Palestijnse kwestie niet mogen verengen tot het vraagstuk van de oprichting van een leefbare Palestijnse staat. Een kort verblijf in de vele vluchtelingenkampen in de bezette gebieden en in de buurlanden leert dat er geen oplossing mogelijk is zonder rekening te houden met de rechten van de Palestijnse vluchtelingen. Deze zaak is zo mogelijk nog complexer dan de kwestie van een Palestijnse staat. Daarnaast zijn er nog de economische problematiek, de waterkwestie en verschillende andere dossiers die een oplossing moeten krijgen.

De grote contradictie in het Israëlisch-Palestijnse conflict is dat er binnen de internationale gemeenschap een consensus bestaat over de oplossing: twee staten voor twee volkeren, gebaseerd op het internationaal recht. De oplossing is gekend, maar lijkt met het verstrijken van de jaren steeds moeilijker uit te voeren. Volgens sommige analisten als Meron Benvenisti en heel wat Palestijnen is de bezetting onomkeerbaar geworden. Zij verwijzen de tweestatenoplossing naar de prullenmand en stellen dat er geen andere leefbare oplossing rest dan een binationale staat. Tenzij Israël een halt wordt toegeroepen?

De internationale gemeenschap kan en moet een actiever beleid voeren, een beleid dat gebaseerd is op het herstel van de regels van het internationaal recht. Dat is de enige remedie om de instabiliteit in heel de regio tegen te gaan. Het beproefde beleid van twee maten en twee gewichten laat Israël niet alleen toe om zijn bezetting te versterken, maar vernielt het draagvlak voor de tweestatenoplossing bij de Palestijnse bevolking. Het uitblijven van een oplossing, het totale gebrek aan bescherming van Palestijnse burgers en hun dagelijkse strijd tegen mensonwaardige omstandigheden als gevolg van de bezetting kan niet anders dan het extremisme aanwakkeren. Toch blijft de meerderheid van de Palestijnse bevolking vandaag achter een tweestatenoplossing staan. Maar zal dat in de toekomst ook het geval zijn?

Om het potentieel voor vrede te bewaren en de woede in de Arabische straten tegen te gaan, moet de EU zich sterker engageren en mag ze het terrein niet langer overlaten aan de Verenigde Staten. Er is nood aan een sterker internationaal en multilateraal engagement in het Midden-Oosten. Het Amerikaanse beleid in de regio blijkt immers nefast en dreigt ernstige gevolgen te hebben voor de hele wereld. Zolang zowel de Verenigde Staten als Israël hun beleid niet grondig wijzigen, kan er geen stabiliteit komen in het Midden-Oosten. De basisvoorwaarden voor stabiliteit zijn echte democratisering, sociale rechtvaardigheid en respect voor het internationaal recht door alle partijen. Dit proces kan enkel worden ingeluid als Israël een einde stelt aan de bezetting en daarmee niet alleen de Palestijnen maar ook zichzelf bevrijdt.

[voetnoten]

[1] MEULENBELT A., Het beroofde Land, Amsterdam, Van Gennep, p. 23.

[2] DUGARD J., *Rapport of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967*, A/HRC/4/17, 29/01/2007.

[3] SHLAIM A, *The Iron Wall*, London, Penguin Books, 2000, p.241.

[4] PHILO G., BERRY M., *Bad News from Israel*, London, Pluto Press, 2004, p.29.

[5] SHLAIM A., *The Iron Wall*, London, Penguin Books, 2000, p.249.

[6] FINKELSTEIN N., *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*, London, Verso, 2001, p.135.

[7] SHLAIM A., *The Iron Wall*, London, Penguin Books, 2000, p.242.

[8] SHLAIM A., *The Iron Wall*, London, Penguin Books, 2000, p.250.

[9] PHILO G., BERRY M., *Bad News from Israel*, London, Pluto Press, 2004, p.33.

[10] SHLAIM A., *The Iron Wall*, London, Penguin Books, 2000, p.258.

[11] PHILO G., BERRY M., *Bad News from Israel*, London, Pluto Press, 2004, p.32.

[12] LEIBOWITZ Y., *Het geweten van Israël*, Amsterdam, Arena, p. 161.

[13] Zie de website van het Internationale Comité van het Rode Kruis: http://www.rodekruis.be/NL/Internationaal/IHR/ihr.html.

[14] 'Joods' verwijst naar het volk, terwijl 'joods' naar de godsdienst verwijst.

[15] Peace Now, http://www.peacenow.org.il/site/en/peace.asp?pi=51.

[16] B'tselem, Israëlische mensenrechtenorganisatie, http://www.btselem.org/English/Settlements/.

[17] GRESH A., *Israël-Palestine, Verités sur un conflit*, Paris, Fayard, 2002, p.163.

[18] Zie de website van The Foundation for Middle East Peace, http://www.fmep.org/.

[19] FARSAKH L., *Economic Viability of a Palestinian State in the West Bank and the Gaza Strip: Is It Possible without Territorial Integrity and Sovereignty*?, The MIT Electronic Journal of Middle East Studies, 2001, p. 48.

[20] HALPER J., *The 94 Percent Solution: A Matrix of Control*, Middle East Report, No. 216, 200, p. 2, http://www.merip.org/.

[21] HASS A., *Drinkend uit de zee van Gaza*, Amsterdam, De Balie, 2002, p.15.

[22] Zie de website van het Negotiations Affairs Department, www.nad-plo.org.

[23] Gesprek met Michael Warschavski, Alternative Information Center, 04/02/2006.

[24] Zie de website van Ir Amim, http://www.ir-amim.org.il/eng/.

[25] Zie brochure 'Stemmen voor vrede', interview met Rafoul Rofa van de mensenrechtenorganisatie Saint Yves, www.broederlijkdelen.be.

[26] VIDAl D., REKACEWITZ P., *Comment Israël confisque Jerusalem-Est*, Monde Diplomatique, februari 2007.

[27] Zie brochure 'Stemmen voor vrede', interview met Rafoul Rofa van de mensenrechtenorganisatie Saint Yves, www.broederlijkdelen.be.

[28] VIDAl D., REKACEWITZ P., *Comment Israël confisque Jerusalem-Est*, Monde Diplomatique, februari 2007.

[29] Gesprek met Sara Roy en conferentie 'Law and Economy in the oPt' 23/02/2007.

[30] LAGERQUIST P., *Privatizing the Occupation*, Journal of Palestine Studies, XXXII, winter 2003, pp 5-20, p 8.

[31] ROY S., *Failing Peace, Gaza and the Palestinian-Israeli Conflict*, Londen, Pluto Press, 2007, p. 203.

[32] Gesprek met Sara Roy en conferentie 'Law and Economy in the oPt' 23/02/2007

[33] ROY S., *Failing Peace, Gaza and the Palestinian-Israeli Conflict*, Londen, Pluto Press, 2007, p. 195.

[34] SAID E., *The End of the Peace Process*, New York, Vintage, p.36.

[35] Gesprek met Palestijnse ngo-activist, 06/01/2006.

[36] ROY S., *Failing Peace, Gaza and the Palestinian-Israeli Conflict*, Londen, Pluto Press, 2007, p. 200.

[37] AVNERY U., *Facing Mecca*, 17 februari 2006, zie: www.amin.org

[38] GRESH A., *Israël, Palestina. Waarheden over een conflict.* Bussum, Uitgeverij Thoth, 2003.

[39] AVNERY U., *Military Democracy*. Zie: http://gush-shalom.org/archives/article161.html

[40] In de Israëlische pers en literatuur worden ze doorgaans 'Arabieren' genoemd. We verkiezen hier de benaming 'Palestijn' aangezien ze in origine tot dezelfde groep behoren als de Palestijnen in de bezette gebieden en de vluchtelingen in de buurlanden of elders.

[41] *The official summation of the Or Commission report*, 2004, par 26 (Zie de website van Haaretz: http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=335594&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0&listSrc=Y)

[42] COOK J., *On the Margins. Annual review of Human Rights Violations of the Arab Palestinian Minority in Israel 2005*. Arab Association for Human Rights, Nazareth, juni 2006 (zie: http://www.arabhra.org/publications/reports/Word/YearlyReport2005English.doc).

[43] Geciteerd in C. McGREAL, *The Hidden Cost of Israel's occupation policies*. The Guardian, 25 februari 2005 (zie: http://www.guardian.co.uk/israel/Story/0,2763,1424883,00.html).

[44] SWIRSKI S. & KONOR E., *Workers, Employers and the distribution of Israel's Nationale Income*. Labor Report 2005, Tel Aviv, Adva Center, mei 2006 (zie: http://www.gpn.org/research/adva-labor2005/E-adva-web_new.pdf).

[45] ARAB HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2002. *Creating opportunities for Future Generations*. New York, UNDP, 2002.

[46] Volgens de Verenigde Naties horen de *Shebaa farms* niet bij Libanon, maar bij Syrië. Dat laatste land en Libanon stellen zelf dat het om Libanees grondgebied gaat.

[47] Het interview greep plaats voor de Syrische krant Thisreen van 21 juni 1999. Voor een bespreking en uittreksels, zie: http://memri.org/bin/opener.cgi?Page=archives&ID=SP3699.

[48] Zie: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/mepp/index.htm

[49] *Council Conclusions on the Middle East Peace Process*. External Relations Council meeting. Brussels, 13 and 14 November 2006. Zie: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/91661.pdf

[50] DUGARD J., *Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied by Israel since 1967. Statement*. 59th Session of the General Assembly, Third Committee, Item 105 (c) New York, 28 oktober 2004. Zie: http://www.pchrgaza.org/Library/Dugard.pdf.

[51] Artikel 2 van het Associatie-Akkoord stelt: *'Relations between the Parties, as well as all the provisions of the Agreement itself, shall be based on respect for human rights and democratic principles, which guides their internal and international policy and constitutes an essential element of this Agreement.'*

[52] Zie o.m. AMNESTY INTERNATIONAL, *Israel/Lebanon. Out of all proportion - civilians bear the brunt of the war.* 21 november 2006 - AMNESTY INTERNATIONAL, *Israel/Occupied Territories. Briefing to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination* (CERD). 1 januari 2006 – BETSELEM, *A Wall in Jerusalem: Obstacles to Human Rights in the Holy City.* Juli 2006 – UNITED NATION, *Report of the Special Rapporteur on the situation of Human Rights in the Palestinian Territories occupied since 1967*, Human Rights Council; second session, 5/09/2006.

[53] ACTIEPLATFORM PALESTINA, *Memorandum van het Actieplatform Palestina over het Belgische beleid inzake het Israëlisch-Palestijns conflict*, Brussel, 29 november 2006. Zie: http://www.actieplatformpalestina.be/tools/nieuws/pdf/APP-Memorandum2006_06-11-29.pdf.

[54] GALILEO-NAVIGATION NEWS: *Israel's participation in Galileo satellite project underway*. 7 februari 2006 http://www.galileo-navigationssystem.com/Archiv/galileo-satellite-project.htm.

[55] The Jerusalem Post, 22/08/2006.

[56] AFP-bericht van 25/08/2006.

[57] *President and Prime Minister Sharon Discuss Economy*, White House, persbericht, 11 april 2005. Zie: http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/04/20050411-2.html.

[58] CLYDE M.R., (Foreign Affairs, Defence, and Trade Division), *US Foreign Assistence. CRS Issue Brief for Congress*. Washington, Congressional Research Service, 26 april 2005.

[59] Voor wat politieke uitleg bij het akkoord, zie RIZZO, A.M. *Conference on NATO's Transformation, the Mediterranean dialogue, and NATO-Israel relations. Keynote dinner speech by NATO Deputy Secretary General*, Herzliya, 23 oktober 2006

[60] Zie: The Libary of Congress, H.RES 700, 28 februari 2006 via http://thomas.loc.gov/cgibin/query/z?c109:H.+Res.+700.

[61] The Jerusalem Post, 25 oktober 2006.

[62] De volledige toespraak is te lezen op: http://www.israelnewsagency.com/israelolmertherzliyaconferencedisengagement48770124.html

[63] SALAME G., *De vier voorhanden zijnde opties in het Israelisch-Palestijns conflict*. In: SOETERIK R., *50 jaar Israël. Vergeten aspecten, pijnlijke feiten*. Amsterdam, Stichting Palestina Publicaties, 1995.

[64] SHUSTEFF B., *The Logistics of Transfer*, 3 juli 2002 zie de website van Gamla: http://www.gamla.org.il/english/article/2002/july/b1.htm

[65] Zie het essay van MORRIS B., in the Guardian : *A new exodus for the Middle East*, 3 oktober 2002. http://www.guardian.co.uk/g2/story/0,3604,803338,00.html